

Arkeologia NYT!

Liitteenä Louhittua 2/2006

4/2006

Arkeologi NU!

Arkeologia NYT! Arkeologi NU!

4/2006

11. vuosikerta

Julkaisija
Turun Maakuntamuseon ystävät
– Åbo Landskapsmusei vänner ry
Arkeologian jaosto
– Arkeologi sektionen
PL 286, 20101 Turku

Puheenjohtaja
Kari Ahtiainen
Pyhäntie 143, 23140 Hietämäki
puh. 044 – 5843107,
s-posti kari.ahtiainen@dnainternet.net

Arkeologian jaoston kotisivut
Internetissä osoitteessa
<http://koti.mbnet.fi/~arkeonyt/>

Arkeologia NYT!

Vastaava päätoimittaja
Markku Lemmetti
Pöksmäentie 12, 23140 Hietämäki,
puh. 050 – 5119720

Toimituskunta
Kari Ahtiainen, Matti Hukki, Heimo
Kumlander, Mia Lempiäinen, Leif
Michaelsson, Eeva Rintama, Jouni
Taivainen

Toimitus ja taitto
Kynäniekka/Raija Herrala

Painopaikka
Turun yliopisto, Digipaino

ISSN 1236 – 4827

Vuosikerta 15 €

Tässä lehdessä:

Tietoa tarjolla s. 3

Niittumaan laivaa
kaivamassa s. 5

Esihistoriaa kesäleirillä s. 10

Kulttuurimaisemaa s. 13

Maailmalla:

Islannissa s. 14

Isossa Britanniassa s. 18

Miltä silloin näytti?
s. 21

Miekka kirjassa s. 24

Takaisin Vanhalinnaan s. 25

Louhittua 2 / 2006:

Puheenjohtajalta s. 30

Liisa Kanervan
renessanssivärit ja muuta
taidetta kaukaisesta
menneisyydestä s. 31

Nästinristillä s. 35

Kesän kaivauksilla s. 38

*Kansikuva: Lapset askartelevat Satakunnan museon
leiriläisten retkellä Euran Nauravassa Lohikäärmeessä.
Satakunnan museon kokoelmat, Carita Tulkki.*

*Keväällä Aboa
Vetus & Ars Nova
-museossa pidetty
keskiajan
luontoilta keräsi
yleisöä, mutta
toisin on käynyt
monissa muissa
tilaisuuksissa.*

Monipuolista tietoa seminaareista, luennoilta ja lehdistä

Kuvan, kirjallisten lähteiden ja arkeologisen tutkimuksen tulosten käyttö rinnakkain tarjoaa mielenkiintoisia mahdollisuuksia erityisesti keskiajan ja esihistoriallisen ajan lopun tutkimuksessa. Kuvat osana tutkimusta antavat mahdollisuuden havainnollistaa ja elävöittää esitystä.

Virolainen tutkija **Ülle Sillasoo** tutkii kasveja ravinnon lähteenä Itämeren alueen keskiaikaisissa kaupungeissa. Loimaan uudessa Sarka-museossa pitämässään luennoissa Sillasoo täydensi arkeobotaanista aineistoa kirjallisella ja kuvamateriaalilla. Hän vertasi virolaisten makrofossiilaineistojen ja saksalaisten keskiaikaisten keittokirjojen perusteella syntyviä käsityksiä eri ravintoaineiden käytöstä ja täydensi vertailua keskiaikaisilla kuvilla, joissa esiintyy ruoka-aineita. Vertailun tulokset osoittivat hyvin kaikkien kolmen tietolähteen tarpeellisuuden. Esimerkiksi arkeologisissa aineistoissa voimakkaasti esille nousevat marjat eivät toistu tiheään keittokirjoissa eikä niitä juuri esiinny kuvissa. Toisaalta taas resepteissä ja kuvissakin usein esiintyviä viinirypäleitä ei juuri ole tunnistettu makrofossiileista. Vaikuttaa siltä, että kuvat ja kirjalliset lähteet yksinään antavat liian "hienon" kuvan käytetyistä ruoka-aineista. Vasta arkeologinen tutkimus pystyy paljastamaan arkisen todellisuuden, mutta ei välttämättä tuo esille harvinaisuuksia.

Eri tutkimusaineistojen ajallinen ja maantieteellinen etäisyys vie Virossakin vaikeuksiin jo keskiajan tutkimuksessa. Esimerkissä saksalaiset keittokirjat toimivat virolaisen arkeologisen materiaalin vertailuaineistona. Sillasoo totesi, että asetelmaa voidaan perustellusti kritisoida. Hän katsoi kuitenkin saaneensa mielenkiintoista uutta tietoa sitä hyödyntäessään.

Suomeen siirryttäessä kaikenlaiset etäisyydet kirjallista tai kuvallista aineistoa etsittäessä kasvavat niin suuriksi, että tiukka

lähdekritiikki on tarpeen. Onneksi kuitenkin suomalainenkin keskiajan tutkimus jo uskaltautuu näyttämään keskieurooppalaisia kuvia kertoessaan siitä, miltä meiltä sirpaleina löytyneet esineet ovat ehjinä näyttäneet. **Kirsi Majantien** keskiajan keramiikkaa käsitellyt luento Satakunnan museossa syyskuussa oli oiva esimerkki kuvien käytöstä. Toisena voi mainita **Janne Harjulan** luennon keskiajan nahkaesineistä ja Turusta löydetyn kirjoitustaulukotelon havainnollistamisen myöhäiskeskiaikaisen maalauksen avulla. Museokauppojen erilaiset esinekopiot, joita nykyään on jo runsaasti tarjolla, palvelevat samaa mielikuvien konkretisointia.

Virolaisen keskiajan arkeologian uusia tutkimustuloksia oli loka-kuun alkupuolella tarjolla tuhti paketti, yhden päivän annos Loimaalla ja toinen Turun linnassa. Viron tiedot vertautuivat mielenkiintoisella tavalla uusimpiin turkulaisiin tutkimustuloksiin **Terttu Lempiäisen**, **Aki Pihlmanin** ja Janne Harjulan luennoissa. Seminaarin järjestäjänä oli Turun maakuntamuseon HIT – History in town-hanke.

Yleisöä olisi seminaariin mahtunut kumpanakin päivänä enemmän. Turun kaivaustuloksista on tiedotettu todella ansiokkaasti, mutta jotenkin olisi kuvitellut, että vertailu naapurimaan tietoihin olisi kiinnostanut laajemminkin. Loimaalle on ehkä liian pitkä matka Turusta ja varsinaisen paikallisen aiheen puuttuminen ohjelmasta lienee pitänyt paikkakunnan omat muinaisuuden harrastajat poissa.

Valitettavan monet seminaarit ja luennot kärsivät yleisöpulasta, vaikka tarjonta olisikin korkeatasoista. Kertatilaisuuksien markkinointi on varmasti vaikeampaa kuin luentosarjojen. Satakunnan museon ja Porin työväenopiston harrastajapiirillä, jolle em. Kirsi Majantienkin luento pidettiin, kuuluu olevan tupa täynnä. Turun työväenopiston muutama vuosi sitten perustettu arkeologian harrastajien opintopiiri on pystynyt kiittävän hyvin pitämään osanottajamääränsä. Sen sijaan yritykset käynnistää avoimen yliopiston arkeologian opintoja Turun liepeillä ja Porissa jäivät tuloksettomiksi opiskelusta kiinnostuneiden vähäisen määrän takia.

Arkeologisen tiedon levityksen kannalta oli hyvin ikävää lukea Muinaistutkija-lehden viimeisimmästä numerosta uutinen, ettei lehti saanut tänäkään vuonna mielipidelehtien tukea. Myöskään Suomen Keskiajan arkeologian seuran lehti SKAS ei ole päässyt kyseisen tuen piiriin. Lehtien kohtalo on siis tilausten varassa. Tästä syystä suosittelimmekin lämpimästi, että mahdollisimman moni arkeologian harrastaja tilaisi nämä lehdet — tietysti Arkeologia NYT! -lehden lisäksi — eikä vain itselleen vaan myös joululahjaksi aiheesta kiinnostuneille lähimmäisilleen.

Arkeologia NYT!-lehden toimituskunta toivottaa oikein rauhallista joulun aikaa ja arkeologian harrastamisen kannalta antoisaa vuotta 2007!

Eeva Rintama

Muinaistutkijan tilausmaksu on 25 €. Tilauksen voi tehdä joko osoitteella Muinaistutkija, Suomen Museo-virasto, PL 913, 00101 Helsinki tai sähköpostilla muinaistutkija@gmail.com

SKAS:n lehden voi tilata liittymällä jäseneksi seuraan osoitteessa SKAS, c/o Arkeologia, Henrikininkatu 2, 20014 Turun yliopisto tai puheenjohtajalle sähköpostitse kari.uotila@kolumbus.fi.

Seuran jäsenyys varmistaa samalla sen, että saa riittävän ajoissa tiedon seuran ansiokkaista kotimaan ja ulkomaan matkoista sekä seminaareista.

Arkeologia NYT! -lehden tilausohjeet löytyvät tämän lehden takasivulta.

Niittumaan
laiva perästä
katsottuna.

Niittumaan laiva ja muita kertomuksia

Arkeologian harrastajien voimin tehdyt kaivaukset ovat olleet meillä voimakkaassa nousussa. Usein harrastajille suunnatuilla kaivauksilla pyritään antamaan "löytötakuu", mutta miten käy alueella, jossa tutkimuskohteet ovat pronssikaudentyypin rökkiöitä, jotka eivät yleensä ole mitään massalöytöjen tyysijoja?

Porin Niittumaan rökkiöalueen tutkimuksesta muodostui paitsi tutkimuksellisesti antoisa, myös arkeologian harrastajia motivoiva tutkimus, jonka tulokset toivat kaivatun puuttuvan palan Porin seudun esihistoriaan.

Hanna-Maria Pellinen

Satakunnan museo ja Museoviraston Porin hoitoyksikkö järjestivät yhteistyössä Porin työväenopiston kanssa lukukausilla 2004–2006 arkeologiakurssin "Tarinoina tuhannen vuoden takaa – arkeologiaa Satakunnassa". Kurssin opetus muodostui esihistoriallisen ja historiallisen ajan arkeologian perusteista sekä useista vierailuluennoista, joilla perehdyttiin syvällisemmin tiettyihin aiheisiin. Kesällä 2005 ja 2006 kurssilaisilla oli mahdollisuus osallistua työväenopiston rahoittamille opetuskaivauksille.

Kaivauksen kohteen valinnalla oli monenlaisia kriteerejä. Muinaisjäännöksen

tuli olla helposti saavutettavissa Porista käsin, tilaa piti olla autojen pysäköinnille, saniteetti- ja taukutiloille. Etusijalle asetettiin kohde, jossa oli rakentamispaineita. Lisäksi muinaisjäännöksen tuli tietysti olla tutkimuksellisesti mahdollisimman mielekäs, kohde, jossa kaivaukset voisivat paikata tyhjän aukon alueen arkeologisesa kuvassa.

Kaivausalueeksi valittiin lopulta Porin Niittumaan Välimäki, rökkiöalue, jossa kaikki edellä mainitut kriteerit täytyivät. Kun kyseessä on pronssikauden tyyppinen rökkiökohde, oli yksi riski kuitenkin otettava: kaivauksista saattaisi tulla täysin löydöttömät. Se, että harrastajille suunnatut ja vielä opetuskaivauksen luonteiset kenttä-

työt järjestettiin paikassa, jossa löytötakuuta ei voitu antaa, lienee melko poikkeuksellista. Tällä kertaa riski kannatti ottaa.

Niittumaan muinaisjäännökset

Niittumaan (nykyisin yleensä muodossa Niittymaa) Välimäki sijaitsee Porin eteläosassa, Turku–Pori -tien varrella, sen länsipuolella, vajaan kilometrin päässä tiestä. Kohteen lähimmät tunnetut muinaisjäännökset ovat tutkimattomat Kirkkokankaan ja Kiehan rökkiöt, jotka sijaitsevat Välimäestä pari kilometriä lounaaseen. Tältä suunnalta on hiljattain tavattu myös myöhäiskivikautista asuinpaikka-aineistoa. Välimäestä etelälounaaseen,

Santankaalla, on tehty nuorakeraamisen kulttuurin aikaisia esinelöytöjä.

Niittumaan muinaisjäänökset sijaitsevat peltojen ympäröimällä metsäisellä mäki-alueella, sen etelä- ja kaakkoispuolella, kahdella luode-kaakko -suuntaisella moreeniharjanteella. Alueen korkeus on noin 25 metriä meren pinnasta, mikä Satakunnassa vastaa suunnilleen kivikauden loppu meren pinnan korkeutta. Puusto Välimäessä on nykyään kuusivaltaista, paikoin nuorta ja tiheää, paikoin täysikasvuista tukkipuuta. Aluskasvillisuus on lähinnä varvikkoa ja moreenipohjaisen maan pienempiä ja suurempia kivilohkareita peittävät sammalmättäät.

Ensimmäinen maininta rökkiöalueesta esiintyy Ulvilaan liittyvässä kirjeessä vuon-

na 1938. Rökkiöalue rekisteröitiin inventoinnissa vasta vuonna 1954, harmillisesti vain neljä vuotta sen jälkeen kun alueelta oli purettu tien pohjustusta varten ilmeisesti kaksi rökkiötä. Myöhemmin rökkiöalue on tarkastettu vuosina 1985 ja 1996.

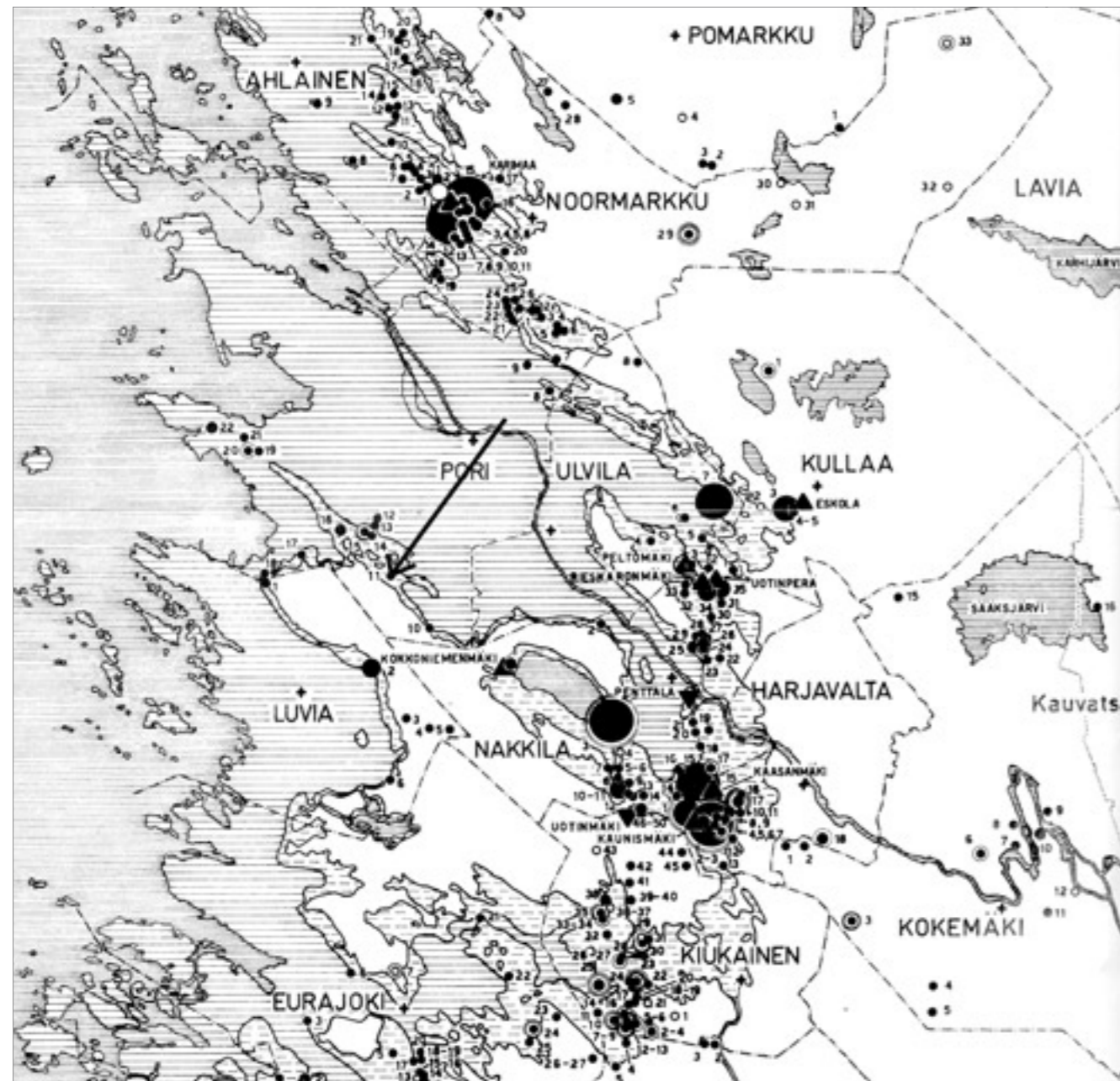
Raporttien mukaan alueella sijaitsee enää yksi ehjä, pyöreä, keskeltä kuopallinen rökkiö, kaksi enemmän tai vähemmän tuhoutunutta rökkiökohdetta sekä vallimainen muodostelma, joka inventoijien mukaan saattaisi olla luontainenkin. Toista tuhoutunutta rökkiötä lukuun ottamatta muut kohteet ovat saman luode-kaakko -suuntaisen moreeniharjanteen päällä. Toisen puretuista rökkiöistä olisi sijainnut tästä luoteeseen, lähes samansuuntaisen harjanteen päällä. Yhtään irto- tai hajalöy-

töä ei alueella ollut havaittu.

Ensimmäinen kaivausvuosi käynnistyy

Kaivauskesälle 2005 asetettiin useita kysymyksiä ja tehtäviä. Alueesta tuli tehdä yleiskartta ja mitata rökkiöille tarkemmat korkeudet. Tuhoutuneet rökkiöpohjat haluttiin paikantaa maastossa ja katsoa, onko rökkiöistä mitään jäljellä. Myös kysymys vallimaisen muodostelman luontaisuudesta haluttiin selvittää. Lisäksi alueen rakentamispaineet antoivat aihetta tarkistaa, voiko täällä sijaita myös esihistoriallisia asuinpaikkakerrostumia.

Viikon tutkimusaikaan nähden tavoitteet olivat kovat, mutta onneksi myös kurssilai-

Kartta Unto Salon Satakunnan pronssikauden mukaan. Niittumaa sijaitsee nuolen kohdalla.

Rökkiöpohjaa kaivetaan kesällä 2006

sia oli ilmoittautunut peräti 16 henkeä, joista monet olivat paikalla koko viikon. Allekirjoittanut vastasi kaivausten johdosta ja kenttätöopetuksesta sekä pääosin myös piirtämisestä, mutta välillä apuna toimivat museolehtori **Carita Tulkki** ja tutkija **Leena Koivisto**. Onnellinen sattuma oli myös se, että yksi kurssilaisista osoittautui ammatiltaan maanmittausinsinööriksi. Paikallinen Museoviraston hoitoryhmä auttoi meitä raivaamalla puustoa ja täyttämällä kaivetut koekuopat.

Kaivaukset aloitettiin tekemällä pohjoisemmalle harjanteelle neliömetrin kokoisia koeruutuja. Kurssilaiset oli jaettu ryhmiin ja jokainen ryhmä vastasi pääosin itse kaivamansa koekuopan dokumentoinnista. Tätä varten oli suunniteltu täytettävä lomake ja lisäksi kurssilaiset saivat "lunttilapun" johon oli tiivistettynä koottu kaivausohjeita kuopan avaamisesta kaivauksen loppuunsaattamiseen. Kun kaikki koekuopat osoittautuivat löydöttömiksi – muutamaa värjäymää ja metsäpalosta johtuvaa nokikerrosta lukuun ottamatta – saattoi kurssilaisille annettu vastuu myös motivoida enemmän kuin pelkkä mekaaninen kaivaminen.

Niittumaan laiva

Toisena tehtävänä oli selvittää, muodostaako pitkä, vallimainen kumpare ihmis-

luontainen muodostelma. Museoviraston hoitoryhmän raivattua tiheän nuoren kuusikon tehtiin kumpareen ylle metrin levyinen, vallin pituussuuntaan nähden poikittainen koeoja. Sitä kaivettiin kunnes ojan poikkileikkauksesta sekä esiin saadusta kivialueen reunarakenteesta voitiin todeta, että kyseessä on varmasti ihmistekoinen rökkiö. Löytöjä ei ojasta tavattu, mutta nokimaakerros vaikutti rökkiön sisällä vahvemmalta ja paksummalta kuin muualla ympäristössä dokumentoitu metsäpalo-kerrostuma.

Kiveyksen muodon selvittämiseksi koko kivialue kuorittiin humuksesta. Rökkiö osoittautui muodoltaan suiponsoikeaksi, noin 15 x 5 metrin kokoiseksi latomukseksi, jonka reunat on koottu sisusta kookkaamista kivistä. Rökkiön suunta noudattaa luode-kaakko -suuntaista harjannetta. Harjanteen viettävämällä puolella reunakiviä näyttäisi olevan paikoin jopa kahdessa kerroksessa. Latomuksen lounaiskärkeen on maahan kaivettuna pystytetty kookkaampi suorakaiteinen, rökkiön suuntaan poikittainen laakea kivi ja rökkiön toisessa kärkeessä sijaitsee matalampi, hieman kolmiomainen kivi. Latomuksen päällä seistessä syntyi ainakin kirjoittajalle mielikuva laivasta tai veneestä. Kurssilaiset ristivätkin rakennelman Niittumaan laivaksi.

Vaikka Manner-Suomesta ei tunnetta skandinaavistyyppisiä megalittiperinteeseen liittyviä laivalatomuksia, on

meillä laivan muotoisiksi rökkiöiksi luonnehdittuja latomuksia tavattu aikaisemminkin Kymenlaaksosta ja Pohjanmaalta. Myös Satakunnasta tunnetaan rökkiöitä, joita on kuvattu muodoltaan laivaa tai venettä muistuttavaksi. Lisäksi inventointiraporteissa esiintyy silloin tällöin luonnehdintoja "vallimaisista kiveyksistä", joiden puhdistaminen kasvillisuudesta ja humuksesta jo voisi auttaa selvittämään niiden tarkemman rakenteen. Toisaalta suomalaisessa (ja myös ruotsalaisessa) kirjallisuudessa tulee myös vastaan kuvia samankaltaisista rökkiöistä, joita kaivausjohtaja tai tutkimuksen kirjoittaja ei ole tulkinut laivalatomukseksi. Tulkinna ei siis ole arkeologien parissa päästy vielä yksimielisyyteen. Joka tapauksessa tämän tyyppiset suiponsoikeat rökkiöt näyttävät Suomessa ajoittuvan yleensä pronssikauden lopulle tai rautakauden alkupuolelle.

Niittumaan latomuksessa toisen pään kolmiomainen keulakivi ja mahdollisesti peräpeiliä merkkäava laakakivi voivat olla konkreettisimmat todisteet pyrkimyksestä laivan tai veneen muotoon. Manner-Suomen rökkiöissä laivalatomus saattaa kuitenkin olla virheellinen termi; pikemminkin voisi puhua veneen muotoisista rökkiöistä tai – mikäli halutaan pysyä objektiivisemmassa kuvailevassa määreesä – suiponsoikeista rökkiöistä (vrt. pyöreä tai nelikulmainen rökkiö, emme kutsum näitä esim. kodan tai talon muotoisiksi

Niittumaan laivan kylkeä

tuhoutuneen rökkiön paikantaminen maastossa. Aivan ehjänä säilyneen rökkiön vierellä oli nähtävästi ennen 1950-lukua sijainnut toinenkin rökkiö. Mahdollista rökkiöpohjan jäännöstä yritettiin löytää, mutta sellaisesta ei havaittu mitään jälkeä, vaikka muutama koeruutukin sijoitettiin näille main. Saattaa olla, että paikantaminen olisi vaatinut laajemman alueen kuorimista humuksesta, mutta tähän ei ollut tällä kertaa aikaa. Sen sijaan erillisellä harjanteella sijainneen rökkiön jäännösten paikantaminen onnistui.

Täällä rökkiöpohjan paljastivat paikalla säilyneet kookkaammat kivet, jotka muodostivat lähes ympyrän maakiven vierelle. Humuksen alta paljastui todellakin

halkaisijaltaan viitisen metriä oleva, melko selkeä rökkiön reunakehä, jonka sisällä oli jonkin verran irrallisia kookkaampia kiviä ja pientä hiekkakivisilppua.

Arkeologisilla kaivauksilla vallitsevan lain mukaan joko ensimmäiset tai ainakin kiinnostavimmat löydöt tulevat esiin viimeisenä kaivauspäivänä. Suunnilleen näin kävi tälläkin kertaa. Rökkiöpohjasta, johon ainakaan allekirjoittanut ei ollut kohdistanut kovin suuria odotuksia, alkoi löytyä palanutta luuta, keramiikkaa ja jokunen kvartsi-iskoskin taltioitiin. Keramiikasta valitettavasti puuttuivat selkeästi ajoitettavat piirteet, mutta esihistoriallisesta aineistosta oli kuitenkin kysymys.

Toisen kaivauskesän yllätykset

Pitkän talvisen odotuksen jälkeen melkein kaikki kesän 2005 kurssilaiset olivat jatkamassa rökkiöpohjan tutkimusta kesäkuussa 2006 ja muutama uusikin harrastaja oli uskaltanut mukaan. Uutena henkilökunnan jäsenenä oli piirtäjänä toiminut arkeologian opiskelija **Mikko Helminen**.

Voimavarat kohdistettiin kesken jääneen rökkiöpohjan kaivaukseen. Kaivausalueita laajennettiin hieman, talven suojapressut ja kivet siivottiin pois, minkä jälkeen päästiin kaivamaan tasoa numero kaksi.

Jo edellisenä vuonna oli ilmennyt, että palaneet luut näyttivät keskittyvän yhden kehäkiven sisäsyrylle. Arkeo-osteologi **Eeva-Kristiina Lahti** (nyk. Harlin) oli todennut löydöissä olevan ainakin ihmisen

kallon luita. Lisäksi aivan luukeskittymän vierestä oli löytynyt palasia vaaleanruskeasta, hienosekoitteisesta ja melko ohutseinäisestä saviastiasta, ja hieman etämmältä oli saatu talteen pala karkeaa kvartsi-maasälpäsekoitteista, paksuseinäisempää keramiikkaa. Jonkin verran tarkemmin tunnistamattoman nisäkkään luita oli löytynyt myös suuren maakiven juurelta.

Vuoden 2006 ensimmäinen kaivauskerros yllätti jälleen. Allekirjoittaneen tuskaitua edellisen kaivauksen jälkitöiden aikaan keramiikan ajoitusta – tai sen puutetta – löytyi kaivausalueelta heti ensimmäisestä kaivauspäivästä lähtien selvästi naarmupintaista keramiikkaa. Eikä vain yhdestä astiasta, vaan lähes jokainen pala näytti edustavan hieman erilaista naarmutusta tai seinämän paksuutta tai reunaprofiilin muotoa. Edelleen löytyi myös sileäpintaisia tai ainakin koristeetomia paloja. Materiaali oli jätteen tapaan täysin fragmentaarista, eikä paloista saa koottua yhtään astiaa läheskään kokonaan. Hieman harvinaisempaa löytönä saimme talteen vielä keramiikka-astian korvan katkelman.

Naarmupintaista keramiikkaa esiintyy sekä pronssikaudella (n. 1500 – 500 eKr.) että rautakauden alkupuolella (n. 500 eKr. – 300 jKr.). Pronssikaudella Suomen länsirannikon yleisin keramiikka oli ns. Paimion tyyppin keramiikka, jossa naarmutuksen ohella astian reunaa kiertää usein kuopparivi. Löytämässämme paloissa selviä kuoppia ei esiinny. Rautakauden alkupuolelle ajoitetussa Morbyn tyyppin keramiikassa on myös naarmutusta ja sen tunnetuimpia koristeaiheita ovat ns. kissantassupainanteet. Myös tassukuviot puuttuvat löytämistämme paloista.

Astian korvan katkelma voisi olla peräisin ns. maljatyyppin keramiikasta. Maljatyyppin astiat ovat perua keskieurooppalaisesta Lausitzin kulttuurista ja meille tämä keramiikkatyyppi on nähtävästi kulkeutunut Gotlannin ja Ahvenanmaan kautta. Maljatyyppin astiat jäljittelevät pieniä metallisia juoma-astioita ja niitä valmistettiin pronssikauden loppupuolella (V-VI periodilla). Vastaavanlaisia korvan katkelmia on silloin tällöin löytynyt paitsi Ahvenanmaalta, myös Satakunnan pronssikautisista kohteista. Toisaalta korvallisista astioista tunnetaan myös myöhemmistä yhteyksistä, ainakin Piikkiön Koskenhaan roomalaiselle rautakaudelle ajoittuvasta kalmistosta.

Toisena kaivauskesänä kehäkiven viereisestä hautapaikasta eli ihmisluiden keskittymästä löytyi edelleen luita, mutta rökkiölle tyypilliseen tapaan koko vainajaa emme saaneet kasaan, vain noin kymme-

nesosan (230 g) aikuisen ihmisen polttohautauksessa keskimäärin syntyvästä luuaineksestä. Luututkimusta ei ole vielä suoritettu, mutta kahdesta poikkeavasta luusta arkeo-osteologi Eeva-Kristiina Lahti on ystävällisesti konsultoinut: Nämä osoitautuivat Lahden mukaan hauen pään luiksi. Luut eivät löytyneet ihmisluiden joukosta vaan suuren maakiven juurelta, samasta kohdista, josta viime vuonna oli tavattu muutamia tunnistamattoman nisäkkään luita.

Luiden joukossa oli myös yksi luuesineen katkelma. Pieni, poikkileikkaukseltaan vinoneliön muotoinen artefakti on ilmeisesti osa luisesta nuolenkärjestä. Pa-

Luukärjen katkelma

rituhatvuotiset luuesineet ovat Suomen oloissa harvinaisia löytöjä, mutta silloin tällöin niitä löytyy, kun ne ovat joutuneet tuleen ja säilyvät palaneina huomattavasti paremmin kuin palamaton luuaines. Aikaisemmin on esimerkiksi Liedon Kotokallion osta tavattu pronssikautinen luukärki.

Mitä aineisto kertoo?

Niittumaan Välimäen rökkiöt rakentanut väestö on rökkiöiden vähäisestä lukumäärästä päätellen asuttanut aluetta melko lyhyen aikaa. Tämä on tapahtunut löytöjemme perusteella joko pronssikauden loppulla tai rautakauden alkupuolella, suunnilleen aikavälillä 800 eKr. – 300 jKr.

Kohteen merellinen sijainti voi viitata

kalastuksen, linnustuksen ja hylkeenpyynnin keskeiseen asemaan, vaikka maanviljely ja karjanhoitokin tunnettiin jo tähän aikaan. Suorana todisteena kalastuksesta ovatkin rökkiöstä löytyneet hauen luut. Jos ”Niittumaan laivaa” pidetään veneen muotoisena rökkiönä, sekin voi viitata merenkäynnin keskeiseen merkitykseen yhteisössä.

Pääosa keramiikasta edustaa yleisesti Länsi-Suomen rannikolla vallinnutta traditiota, tosin naarmupintaista keramiikkaa tunnetaan myös mm. Baltiasta. Maljatyyppin astioiden palat, kuten astian korvan fragmentti, ovat alun perin vaikutetta kes-

kieurooppalaisesta Lausitzin kulttuurista, mutta lienevät saapuneet meille Ruotsin kautta. Niittumaan löydöt kertovat siis jossain vaiheessa tapahtuneista kontakteista etelään ja länteen, mutta tämä ei tarkoita sitä, että juuri Niittumaan väki olisi tällaisia tällaisia kontakteja vaalinut. Esineet ja vaikutteet ovat voineet kulkeutua monen sukupolven ja käden kautta. Sinänsä itse hautamuoto eli rökkiö ja siihen liittyvä maailmankuva oli näihin aikoihin tunnettu Suomen alueella jo satoja vuosia.

Tutkitussa rökkiöpohjassa oli sekä vainajan luita että jättemäistä aineistoa. Löytöjen tulkintaan on useita vaihtoehtoja: On mahdollista, että vainaja on haudattu asuinpaikan päälle. Tässä tapauksessa kyse olisi stratigrafian eli maan kerrostuman perusteella melko lyhyen ajan sisällä tapahtuneesta ilmiöstä. Voisi ajatella jopa professori emeritus **Unto Salon** esittämän tulkintatradition tapaan, että vainaja olisi haudat-

tu oman asumuksensa paikalle. On myös mahdollista, että keramiikka?aineisto ja kvartsi-iskokset on tuotu paikalle erikseen. Mikäli näin olisi tapahtunut, olisi tällä selvästi rituaalinen merkitys, sillä asia ei mielestäni selity vain sillä, että rökkiöön olisi jotenkin salaperäisesti kulkeutunut muualta maa-ainesta. Niittumaan rökkiöt eivät nimittäin ole maansekaisia vaan niiden rakentamiseen on käytetty vain kiveä. Lisäksi ihmisluut oli selvästi asetettu yhteen tiettyyn paikkaan kun muita löytöjä tuli ympäri rökkiöpohjaa.

Kesän 2006 aikana Porin Niittumaan Välimäen rökkiöpohjan tutkimus saatiin loppuun ainakin syvyysuunnassa. Näin runsaslöytöisen rökkiön ympäristö olisi kuitenkin syytä koekuopittaa, jotta saa-

rökkiöiksi).

Varmaa on kuitenkin se, että Niittumaan ”laiva” on tietoisesti rakennettu kuvattun muotoiseksi. Ehkäpä erot rökkiöiden muodossa heijastavat eroa myös ideologisella, uskomuksellisella ja rituaalisella tasolla. Toisinaan soikea latomus on voinut muodostua kahden pyöreän rökkiön ”kasvaessa” kiinni toisiinsa. Niittumaan tapahtuksessa reunan muurirakennelma jatkui keskiosastakin suorana linjana, joten rakenne näyttäisi alun perinkin tehdyn kuvattun muotoiseksi.

Laivalatomuksia on pidetty merenkulkijoiden hautoina tai muistomerkeinä ja

Niittumaan sijainti on todella ollut hyvin merellinen rökkiöiden rakentamisen aikoihin. Laivalatomuksiin kuuluu tyypillisesti vahva nokimaakerros, mutta löytöjä niistä tavataan harvoin. Koeoja osoitti selvää nokimaan keskittymistä rökkiön sisäpuolelle, mutta löytötilanteen tutkiminen vaatisi koko rökkiön kaivamista.

Yksi tuhoutuneista rökkiöistä paikannetaan

Lähes samaan aikaan ”Niittumaan laivan” tutkimuksen ohella oli käynnissä kahden inventointiraportissa mainitun

Kesän 2006 löytöjä rökkiöpohjasta

daan varmuus hautauksen ja muun löytöaineiston välisestä suhteesta. Palaamme siis Niittumaalle luultavasti vielä kerran ensi kesänä.

Tervetuloa kaivauksille nuoret ja ikinuoret!

Kahtena kesänä yhteensä kahden viikon ajan suoritettavat kaivaukset ovat mielestäni onnistuneet yli odotusten. Toki kohteen hyvänä piirteenä onnistumisen kannalta oli paradoksaalisesti juuri sen tuhoutuneisuus. Ehjää röykkiötä ei kyseisessä ajassa olisi ollut toivoakaan saada purettua ja dokumentoitua kokonaan, mutta lähes tuhoutuneen röykkiön kaivaminen osoittautui ainakin Niittumaan tapauksessa antoisaksi.

Kurssilaisten hyvä ryhmähenki ei lie ne vähäisin syy kaivausten onnistumiseen. Vielä mainittakoon, että monet Porin kurssilaisista olivat jo eläkkeellä, mikä toi mieleeni jälleen kerran kummastuksen

työmarkkinoiden ikäsyrynnästä. Olen aikaisemmissakin kenttätöissäni tavannut 60-70-vuotiaita kaivauksille osallistuneita, jotka ottaisin koska tahansa töihin, eikä syynä ole vain työmoraali vaan myös työn jälki ja nopeus.

Niittumaan kaivauksiin osallistuneiden harrastajien lukukausien aikana saama opetus näkyi selvästi kenttätöivaiheessa. Vaikka työväenopiston opetus tapahtui harvakseltaan, näytti taustatiedon saaminen ja aiheeseen orientoituminen pidemmän ajan kuluessa tuovan kenttätöissä sitä sitkeyttä ja motivoituneisuutta, joka toisinaan näyttää puuttuvan niiltä alasta kiinnostuneilta, jotka tulevat suoraan kentälle hyvin lyhyen koulutuksen jälkeen tai täysin ilman ennakkotietoa arkeologian luonteesta ja menetelmistä.

Voinkin lämpimästi suositella arkeologisista kaivauksista kiinnostuneille pohjaksi työväenopistojen ynnä muiden vastaavien tahojen järjestämää arkeologian opetusta.

Lähteitä

Grönros, Jouko, 1980. Nuoremman pronssikauden ja varhaisen rautakauden laiva-latomukset Itämeren piirissä. Karhunhammas 4.

Laukkanen, Esa, 1996. Porin kiinteät muinaisjäännökset. Inventointiraportti. Satakunnan museo.

Pesonen, Petro, 1999 (viim. päivitys): Internetsivusto Suomen esihistoriallisesta keramiikasta osoitteessa <http://www.helsinki.fi/hum/arla/keram/>

Salo, Unto, 1981. Satakunnan historia I.2. Satakunnan pronssikausi. Rauma.

Stone ship settings of Northern European Bronze Age, 1999. Riga.

KUVAT: Hanna-Maria Pellinen / Satakunnan museo

“Pitkä keskiaika” – Mikael Agricolan aika

“Den långa medeltiden” – Michael Agricolas tid

Seminaari Helsingissä 11.-12.5.2007

Glossa – keskiajantutkimuksen seura ry. järjestää 11.-12.5.2007 Helsingissä seminaarin, jossa eri tieteenalojen asiantuntijat esittelevät 1500-lukuun liittyviä aiheita sekä tekstien että materiaalisen kulttuurin valossa. Seminaariin on kutsuttu myös kotimaisia asiantuntijavieraita, mm. prof. Simo Heininen, dos. Helena Edgren, dos. Markus Hiekkanen, dos. Maiju Lehmijoki-Gardner ym.

Kutsuvieraiden esitysten lisäksi ohjelmaan on sisällytetty jatko-opiskelijoille mahdollisuus alustuksiin työpajoissa. Seminaari järjestetään Tieteen talossa (Kirkkokatu 6, Helsinki).

Kaikkien alojen graduvaiheessa olevia ja jatko-opiskelijoita pyydetään lähettämään maksimissaan yhden liuskan mittainen ehdotus lyhyestä (15 min.) Michael Agricolan ajan yhteiskuntaa, kirkkoa tai kulttia koskevasta alustuksesta sähköpostitse allekirjoittaneelle 31.12.2006 mennessä.

Seminarium i Helsingfors 11-12.5.2007

Glossa ry – sällskapet för medeltidsforskning r.f. anordnar ett seminarium i Helsingfors 11-12.5.2007, där experter inom olika vetenskaper presenterar frågor anknutna till 1500-talet i ljuset av såväl texter som materiell kultur. Även inhemska sakkunniga har inbjudits som gästföreläsare, bl.a. prof. Simo Heininen, doc. Helena Edgren, doc. Markus Hiekkanen, doc. Maiju Lehmijoki-Gardner m.fl. Förutom föredrag av inbjudna gäster innehåller programmet även en möjlighet för doktorander att presentera sin forskning i workshops. Seminarier anordnas i Vetenskapernas hus (Kyrkogatan 6, Helsingfors).

Studieranden i slutskedet av studierna (pro gradu) eller doktorander inom alla områden ombedes sända ett förslag på en kort presentation (15 min.), som tangerar Michael Agricolas tid, samhälle, kyrka eller kult, till undertecknad per e-post senast 31.12.2006. Förslaget skall omfatta max. ett maskinskrivet blad.

Lisätietoja Tilläggsuppgifter: <http://www.glossa.fi/agricola>
Symposiumin koordinaattori / koordinator Eva Ahl, eva.ahl@helsinki.fi

Lapset askartelivat kesällä 2006 pronssikauden majoihin monenlaisia asukkaita sekä aseita, työkaluja, astioita ja ruokaa. Matti on jättänyt oman majansa katon osaksi avonaiseksi niin, että sen kanssa on helpompi leikkiä kotonakin. Kuva Satakunnan Museon kokoelmat, Carita Tulkki.

Kivikaudelta kaupunkiin –Satakunnan Museon lasten kesäleirit

Vuodesta 2004 alkaen Satakunnan Museossa ja Rakenuskulttuuritalo Toivossa on järjestetty lapsille Kivikaudelta kaupunkiin -kesäleirejä. Nimensä mukaisesti leirillä tutustutaan Satakunnan ja Porin alueen menneisyyteen kivikaudelta nykypäivään asti.

Ajallisina painopisteinä ovat esihistoria sekä 1950-luku. Satakunnan esihistoria on varsin rikas ja sitä esitellään ansiokkaasti museon perusnäyttelyssä. Rakennuskulttuuritalo Toivon pihapiirissä sijaitsevassa Korsmanin talossa puolestaan eletään aikaa sotien jälkeen.

Carita Tulkki, museolehtori, Satakunnan Museo

Leirit ajoittuvat kesäkuun alkuun, jolloin lasten vanhemmat ovat vielä paljolti töissä.

Koulun päättymisajankohdasta ja juhanuksen sijoittumisesta riippuen leirejä on ollut vuosittain kaksi tai kolme. Yhden leirin pituus on neljä päivää, ja vaikka leiritä puhutaankin, niin lapset eivät suinkaan

yövy museon tiloissa vaan pääsevät koteihinsa joka iltapäivä! Leirit on suunnattu noin 10-12 -vuotiaille lapsille.

Leirien päävastuullisina suunnittelijoina ja ohjaajina ovat toimineet Satakunnan Museon museolehtori Carita Tulkki ja Rakenuskulttuuritalo Toivon intendentti **Tuulikki Kiilo**. Alusta asti mukana suunnittelussa ja toteutuksessa ovat olleet myös Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen opiskelijat **Susanna Harjunpää** ja **Sanna Salonen**. Heidän työpanoksensa on ollut korvaamaton samoin kuin Satakunnan lastenkulttuuriverkoston – Porin lastenkulttuurikeskuksen rahallinen tuki.

Satakunnassa ja Porissa esihistoriaa ja historiaa riittää. Leirien tarkoituksena on, että lapset pääsevät tutustumaan omaan kotiseutuunsa ja oppivat arvostamaan sitä. Leireillä pyritään esittelemään Satakunnan kulttuuriperintöä monella tasolla niin esineiden, muinaisjäännösten ja historiallisten rakennusten kuin vanhojen työtapojen avulla. Ehkäpä lapsille voidaan näin kertoa,

Kesällä 2005 Henni ja Eero askartelivat Euran emännän ohjeistuksessa Nauravassa lohikäärmeessä itselleen rautakautiset kaulakorut nakuttamalla kuparilevyyn erilaisia koristekuviota. Kuva Satakunnan Museon kokoelmat, Carita Tulkki.

että tuhansia tai satoja vuosia sitten alueella eläneet ihmiset eivät suinkaan olleet tyhmiä ja yksinkertaisia vaan älykkäitä ja kekseliäitä yksilöitä, jotka selvisivät elämän tarjoamista haasteista vaihtelevalla menestyksellä, kuten nykyajankin ihmiset.

Nelipäiväinen leiri sisältää joka päivä hieman erilaista toimintaa, joka tavalla tai toisella nivoutuu yhteen. Leirin ensimmäisinä tunteina ohjaajat ja lapset tietyksi tutustuvat toisiinsa esittelemällä itsensä, ja jotta nimet eivät unohtuisi, kaikki saavat harjoitella 1950-luvun mallikirjoitusta kirjoittamalla omaan rintaan kiinnitettävän nimilapun aidolla mustekynällä. Ja ennakkoluuloista huolimatta se on osoittautunut varsin hauskaksi – vaikkakin hieman mutkikkaaksi – tavaksi kirjoittaa.

Ensimmäisen leiripäivän aikana tutustutaan myös Satakunnan Museon perusnäytelyn avulla Satakunnan esihistoriaan ja

Porin kaupungin historiaan. Päivän lopuksi suunnistetaan vielä konkreettisesti kaupungin historiaan tutustumalla kaupungin eri-ikäisiin rakennuksiin, jotka ajoittuvat 1600-luvulta vuoteen 1989. Suunnistusreitti johtaa lopulta Rakennuskulttuuritalo Toivoon ja Korsmanin taloon, jossa eletään vuotta 1951. Korsmaniin saavuttuaan lapset saavat juodakseen aitoa pannukaffetta ja syödäkseen porilaista kakkoa ja lonkaa.

Kaikki leirit sisältävät myös yhden retkipäivän maakunnassa. Kesällä 2006 lasten kanssa käytiin tutustumassa Nakkilan Rieskaronmäen pronssikautiseen asuinpaikkaan

ja Euran Nauravassa lohikäärmeessä rautakauden emäntä kertoi aikansa elämästä. Rieskaronmäki valittiin retkikohteeksi sen vuoksi, että se on esitelty museon näyttelyssä varsin perinpohjaisesti ja emeritusprofessori **Unto Salon** tutkimusten perusteella tehty talorekonstruktio on mallina lasten itse tekemille pronssikauden majojen pienoismalleille.

Eura on taas mitä parhain kohde tutustua Satakunnan rautakautiseen elämään ja muistoksi lapsille jää aina jokin emännän työpajassa tehty rautakautinen lelu tai käyttöesine.

Leirien tarkoituksena ei ole pingottaa pipo kiristäen ja täyttää lasten päätä valtavalla tietomäärällä, vaan tavoitteena on tehdä menneisyyttä tutuksi monenlaisen tekemisen avulla.

Pannukaffeen ja kakon nauttiminen Korsmanin talon pöydän ääressä irrottaa mukavasti leiriläisten kielenkannat. Kahvin äärellä on mukava jutustella menneen elämän tavoista ja samalla voi kokeilla vaikkapa kahvipapujen paahtamista ja jauhamista. Kuva on vuoden 2004 leiriltä. Kuva Satakunnan Museon kokoelmat, Sonja Ojanen.

Leirien työpajoissa käytetään aina mahdollisuuksien mukaan vanhoja työmenetelmiä sekä aitoja ja luonnonläheisiä materiaaleja, joista olisi voinut rakentaa ja askarrella jo vaikkapa tuhansia vuosia sitten.

Kesällä 2006 lapset valmistivat pronssikauden majoja puiden oksista, itse sekoitettusta savesta, lehdistä, pellavariveestä ja pihvoja koristeltiin hiekalla ja kivillä. Pohjana jouduttiin tosin käyttämään styroksia, johon majat saatiin hyvin pystyyn tukipuiden avulla. Lapset rakensivat muutaman päivän aikana toinen toistaan hienompia majoja, joiden pihapiirissä oli hautaröykkiöitä, karjasuojia ja nuotiota sekä monenmoisia asukkaita pronssikautisine tarvekaluineen ja eläimineen. Leirin loputtua jokainen sai viedä oman majansa mukanaan kotiin.

Pronssikautisen majan lisäksi lapset veistivät jokaisella leirillä itselleen puusta miekan rautakautisen mallin mukaan ja punovat siihen vyön nahasta ja muista tarjolla olevista materiaaleista. Kesällä 2006 lapset saivat veistää itselleen myös puujalat. Vuosien aikana on askarreltu myös paljon muuta; risumattoja, helminauhoja, savi-idoleita, kalliomaalauksia, riimukiviä, kuorittu puuta kuorimaraudalla ja veistetty piilukirveellä talon hirsikehikkoa sekä katseltu 1950-luvun elokuvia paukkumaissia maistellen.

Ruokailu kuuluu tietysti myös päivittäin leiriläisten ohjelmaan ja palanpainikkeeksi lapsille on tarjottu muun muassa itse leivottuja ohrarieskoja ja pannukakkua sekä 1950-luvulle ajoittuvaa perinneruokaa, silakkamolloja ja flatkutettuja kurkkuja. Maistuu muuten erittäin hyvältä vaikka ei ehkä heti siltä kuulostakaan!

Leirit ovat osoittautuneet mukavaksi tavaksi toimia lasten kanssa ja tulijoita on riittänyt – muutamat lapset ovat osallistuneet jo jokaiselle leirille eikä historia näytä olevan ollenkaan tylsää. Päinvastoin, leirejä aletaan kysellä jo varhaisessa vaiheessa keväällä ja osa leiriläisistä on innostunut osallistumaan museon monenlaisiin työpajoihin pitkin syksyä, talvea ja kevättä.

Kansikuvassa Eero ja Karri askartelevat retkellä Euran Nauravassa Lohikäärmeessä.

Kulttuurimaisema – tuo pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen kehityksen tulos

Hrappntinnuhryggurin jäljillä

Otteita Islannin matka- päiväkirjasta

Jouni Taivainen

Viikinkipaalu
Haukadalurissa
Eerik Punaisen
talon lähistöllä.

Maaliskuussa 2003 kiersin kahden viikon aikana Islannin ympäri rannikotietä pitkin. Saaren luonto, muinaisjäännökset ja islantilaisten kertomat saagat tekivät matkasta mieleenpainuvan. Aluksi tutustuin Reykjavikiin ja sen monipuolisiin museoihin sekä tapasin mm. Amerikkaan vuonna 2000 viikinkilaivalla purjehtineen **Gunnar Marel Eggertsonin**. Tämä kertomus keskittyy kuitenkin vain muutamiin otteisiin retkeni matkapäiväkirjasta, pääosin matkaani saaren ympäri.

11.3.

Yhdeksältä aamulla lähdin Reykjavikistä ajamaan kohti pohjoisessa sijaitsevaa Eirikstadiria, jossa sijaitsee **Eerik Punaisen** ja **Leifur Eriksonin** kotitila. Edellinen löysi Grönlannin ja jälkimmäinen Amerikan. Olivat isä ja poika viikinkiajalla. Upeissa maisemissa ajoin pitkin meren ja lumisten

vuorten välissä kulkevaa hyväkuntoista asfalttietä. Lämpötila oli paljon korkeampi kuin Suomessa ja maasto pääosin lumeton, hieman vihertävä. Tilanne vuorilla oli tietyksi aivan toinen; sinne ei ole menemistä talviaikaan. Säättila saattoi päivänkin sisällä vaihdella parikymmentä kertaa täysin aurinkoisesta pieksävään räntäsateeseen.

Alkumatkasta alitin Hvalfjörður-lahden tunnelia pitkin. Sitten tie kääntyi itään lahden rantamia noudatellen. Siellä täällä näkyi laituria, joilla käyskenteli kymmenpäisiä islanninhevoslaumojia. Borgarnesissä pysähdyin kauppaan eväitä täydentämään. Hinnat olivat huomattavan korkeat Suomeen verrattuna. Noin sadan kilometrin ajon jälkeen huomasin kyltin, joka opasti Barnafossin vesiputouksille, käänsi ajokin sinne, sillä olihan ensimmäiset vesiputoukset nähtävä. Tämä olikin erikoinen paikka. Vesi tuli kallion sisältä, joka on huokoista laavakiveä. Pääosa vedestä kulki kuitenkin aivan normaalisti joen uomassa. Alueen tuhliperäisyys näkyi myös usein paikoin maasta kohoavina höyrypilvinä. Yhdessä paikassa höyryä nousi jopa suoraan joesta.

Ennen Eirikstadiria jouduin vielä ylittämään vuoret, joilla oli meneillään tienpa-

rannus. Tien noustessa kilometri toisensa jälkeen maisema muuttui hiljalleen lumiseksi. Sepelinmurkulat ulvoivat renkaisa ja silloin tällöin vastaan tuli massiivisen kokoinen maansiirtokuorma-auto, jonka yksi rengas oli pienen toyotani kokoinen. Lopulta maasto alkoi viettää alaspäin ja edessä aukesi upea laakso. Muutaman kymmenen kilometrin jälkeen näkyi meri, jonka rannassa tie kääntyi oikeaan kohti Eirikstadiria, jossa lopulta saavuin Eerik Punaisen entistetylle kotitalolle.

Se on turpeesta ja puusta tehty ns. pitkä-talo, joka on rakennettu paikalle, jolla alkuperäisen talon uskotaan sijainneen. Saagat kertovat Eerik Punaisen asuneen juuri täällä ennen muuttoaan Grönlantiin. Paikka oli upea; vuorten ympäröimä pitkä laakso, nimeltään Haukadalur, jonka länsipäässä oli järvi. Sen rannalla oli pystytetty viikinkityylinen toteemipaalu. Paikalla järjestetään kesäisin viikinkijuhlat, jonne kokoontuu väkeä ympäri Islantia.

Taloon ei ikävä kyllä päässyt sisään näin talviaikaan. Ovella oli kylläkin puhelinnumero, johon olisi voinut soittaa sisään päästäkseen, mutta puhelimen kenttä ei ollut riittävä. Lähdin ajamaan takaisin Reyk-

javikia kohti. Saavuin sinne illan suussa ja kävin vielä parissa kirjakaupassa, sillä ne ovat auki iltakymmeneen. Kirjakaupasta yritin etsiä Islannin arkeologisista löydöistä kertovaa kuvakirjaa, mutta en sellaista löytänyt. Sain kuitenkin ostettua muistikirjan, johon kirjoitin tämän retken päiväkirjan.

12.3.

Aamulla ajoin ensimmäiseksi Mossfelssbaerissa sijaitsevaan vanhaan Alafossin tehtaaseen, jossa on käsityöpajoja ja myymälä. Kyseessä on Reykjavikin kyljessä oleva kaupunginosa. Vierailin **Palli Kristjanin** verstaalla. Pallilla on myös galleria Reykjavikin keskustassa, mutta hän valmistaa suurimman osan puukoistaan yms. luu- ja sarvitöistään tällä työpajallaan. Pajaan astuessani hän oli juuri tekemässä hiusneulaa valaanluusta. Se oli tilaustyö amerikkalaiselle tilaajalle ja aiheena oli hylkeenpää. Puukkojen terät hän ostaa ulkomailta mm. Norjasta, Tanskasta ja Suomesta. Osa teristä on taottuja, osa tehdastekoisia. Kahvojen materiaaleina hän käyttää puuta, valaan ja peuran luuta, valaan ja hylkeen hampaita, sarvia sekä erikoista kivettyntä mustaa puuta, jota löydetään Islannista. Sillä on ikää noin 12 miljoonaa vuotta. Palli esitteli auliisti verstaastaan ja työskentelyään. Ostin häneltä valaan hampaasta tehdyn jääkarhuriipuksen sekä hylkeenpääpuukon, jonka kahva oli tehty sarvesta. Nämä maksoivat yhteensä 35.000 kruunua.

Seuraavan oven takana oli **Hildurin** ateljee, jota hän kehui Islannin suurimmaksi. Hän oli juuri rakentamassa näyttelyä, joka avautui seuraavalla viikolla. Jotkut tauluita olivat ihan kivoja, mutta turhan kalliita meikäläisen lompakon paksuutta ajatellen.

Seuraavaksi lähdin ajamaan Akranesiin, hieman Reykjavikista pohjoiseen sijaitsevaan kaupunkiin, jonka lähistöllä sijaitsevat Alloysin tehtaast. Siellä tapasin **Jon Halfdanarsonin**. Hän on kiinnostunut muinaisesta raudanvalmistuksesta ja olin saanut hänen yhteystietonsa Pallilta. Rauta-aiheisessa keskustelussa vierähti pari tuntia, minkä jälkeen hän halusi esitellä tehtaansa, joka valmistaa silikonirautaa pääasiasa vientiin. Tehtaalla on kolme mahtavaa sulattamoa, jotka vievät sähköä yhtä paljon kuin koko Reykjavik. Menevä ja tuleva rahtiliikenne tapahtuu tietysti oman sataman kautta. Paikka oli mielenkiintoinen, tuli mieleen liekehtivä horna, kun Jon painoi nappia ja yksi sulatussylinteri paljasti hehkuvan kitansa.

Jon kertoi myös, että Islannin keskellä on mustasta laavakivestä muodostunut vuori

Eerik Punaisen viikinkiaikaisen talon rekonstruktio

nimeltä Hrapntinnuhryggur, joka tarkoittaa suomeksi ”korpin kyynelistä muodostunut harjanne”. Tästä samaisesta ns. laavalasista eli obsidiaanista on kivikaudella valmistettu mm. nuolenkärkiä, joita on löydetty Suomestakin. Kiveä esiintyy luontaisesti myös Etelä-Euroopassa, mutta ei Suomessa. Sain pääähäni yrittää etsiä tuon mystisen laavakivivuoren.

16.3.

Puolen päivän aikaan lähdin Reykjavikistä ajamaan hyvässä säässä kohti Stöngiä, jonne matkaa oli pohjoisen kautta noin 500 km. Tämä ei kuitenkaan ole se Stöng, joka sijaitsee Islannin etelärannalla eli toisella puolella saarta ja jossa on tunnettu viikinkiaikainen talorekonstruktio. Tie oli lähes koko matkan erinomaisessa kunnossa, sulaa asfalttia aurinkoisessa ja lämpimässä säässä. Paikoin kyllä tuuli voimakkaasti, etenkin vuoria ylittäessä. Meri, vesiputoukset, lumiset vuorenhuiput, laavakentät, vanhat tulivuoret, maasta nousevat höyrypilvet, kylät ja pienet kaupungit satamineen vuorottelivat ajomatkan varrella.

Silloin tällöin pysähdyin ottamaan kuvia henkeä salpaavista maisemista. Yksi näistä oli Gudafossin vesiputous, joka sijaitsee Akureyrin ja Myvatnin välillä. Siihen on saagojen mukaan paiskattu pakanallisia jumalankuvia silloin kun kristinusko ”otettiin Islannissa käyttöön” noin tuhat vuotta sitten. Saagojen mukaan tämä tapahtui muuttaman päivän pohdinnan jälkeen.

Aivan loppumatkasta asfaltti muuttui pätkittäin kelirikkoisen kuravellin vaivamaksi soratieksi. Välillä jouduin pysähtymään ja arvioimaan ajoreittiä kovalle maalle. Olipa siellä tien syrjässä ihmettelemässä nelivetoautonkuljettajia ja mi-

nulla oli vain pieni toyota. Etenemisstrategiani perustui äärimmillään vauhtiin ja uskolla onneen. Auto pomppi kurakossa ja renkaiden urissa, pohja raapi maata ja kolinaa kuului, mutta yli aina pääsin. Eikä autokaan hajonnut. Illan hämärtyessä saavuin majapaikkaan.

Stöng on yksinäinen maatila keskellä tunturiylänköä. Joka puolella siintävät lumiset huiput. Tila elää kuitenkin karjataloudesta ja nykyisin myös turismista. Asiaa auttaa maan alta pulppuava loputon kuuma vesi, josta koko tila saa energiansa. Riittääpä vettä vielä kahteen kuumaan kylpyaltaaseen tilan pihamaalla. Islannissa näitä kutsutaan nimellä heiturpottur eli kuuma kattila. Siinä on illalla mukava istua ja katsella kun revontulet leimuavat taivaalla.

Tilan emäntä ja isäntä olivat kattaneet ruokapöydän ja pääsin majoittumaan mukavaan ja tilavaan huoneeseen. Olipa siellä hiljaista. Lähimmät naapuritilat olivat noin 5 km päässä sijaitsevat Hofstadir ja Baldursheimur, joista molemmista on viikinkiaikaisia löytöjä. Baldurheimurista on löydetty viikinkiaikainen lautapelikin yhdestä haudasta.

Luulisin, että myös tämä Stöng on vanha paikka. Vaikka nykyinen tila on perustettu noin 1850, paikalla kerrotaan olleen tuolloin vanhoja raunioita, joiden ikää ei tiedetä. Emäntä **Svali** ja isäntä **Asmundur** istuivat kanssani kahvipöytään, kunhan olin ensin saanut syötyä ateriani, joka muuten koostui perunoista, vihanneksista ja tilalla kasvatetusta taimenesta. Kahvilla Asmundur kyseli paljon Suomen maataloudesta ja EU:sta. Täällä pärjättiin niin, että kaupungissa käytiin ehkä kerran pari kuukaudesta ostamassa sitä mitä ei omalta tilalta saatu. Paikka johon voisi unohtua.

Maisema tien päältä.

17.3.

Aamupalan jälkeen ajoin ihmeellisessä maisemassa Myvatnin järven ympäristössä. Omituisia laavakenttiä oli kaikkialla, maasta nousi höyrysiuhkuja, paikoin maisema muistutti kuun maisemaa. Kraatereita oli vieri vieressä. Epätodellisin ympäristö aukesi järven eteläpuolella, Namas-karthissa, jossa maa hehkui rikinkeltaisen ja punavihreän kukertavana laajoilla alueilla vuorten rinteillä ja laaksossa. Ei varmaan tarvitse mainita, että mitään elollista vihreää olisi siellä kasvanut. Komeuden kruunasivat kiehuvan kuumat pulpuavat mutalähteet ja vesihöyryä suitsevat erikoiset kivikasat ja maassa olevat reiät. Toiset sihisivät, toiset puhisivat, yksi puhkui kuin höyryveturi. Paikoin rikinkatku kirveli silmiä ja salpasi hengityksen. Alueella sai liikkua vain köysien rajaamaa reittiä noudatellen.

Aikani ihmeteltyäni jatkoin matkaa kohti Krafla-vuorta sekä sen lähistöllä olevaa Hrapntinnuhrygguria, jossa piti oleman kokonainen laavalasista eli obsidiaanista muodostunut harjanne. Parkkeerasin auton tunturin juureen ja lähdin kävelemään pienen puron vartta suuntaan, jossa Hrapntinnuhryggurin pitäisi olla. Kartta ei ollut maanmainio, vaan piti käyttää ylimalkaista suuntaa ja Asmundurin antamia neuvoja. Merkit puron varressa olivat lupaavia. Löysin heti pieniä obsidiaanin palasia ja jatkoin kävelyä puron vartta ylöspäin. Tuntuu vähän samalta kuin ammuin Klondykesa. Oikealla puolella nousi hiljalleen matala harjanne, vasemmalla puolella kohosi

Kraflan jyrkkä rinne korkeuksiin.

Kaikkiaan kapusin rinteitä ylös alas kolmisen tuntia etsien pääesiintymää, jota en lopulta kuitenkaan tavoittanut (myöhemmin sain tietää, että olisi pitänyt kävellä vielä kauemmas). Kuitenkin keräsin puoli muovikassillista kiveä mukaani. Isoimmat kimpaleet olivat nyrkin kokoisia. Vastaavanlaisesta pulitin Akureyrissä matkamuistomyymälässä 15 euroa, joten saalis oli arvokas. Päivä oli aurinkoinen ja ilma lämmin. Maisema oli kuin keväisessä Lapissa, paitsi että musta hienojakoinen nokimaa oli paikoin nilkkoihin upottavaa velliä. Muutaman kerran harjanteiden takaa kuului omituisia kuminaa ja jyryä. Mitä se oli, jäi arvoitukseksi, mutta aina kuullessaan se pörhisti niskakarvat ja valpasti olemuksen.

19.3.

Matka jatkui kohti itää. Edessä oli 200 kilometrin ajomatka lähes asumattoman seudun halki. Eipä montaa autoakaan tullut päivän aikana vastaan. Tie vei välillä vuorten yli, välillä pitkin tasankoja, jotka muistuttivat kuun maisemaa. Tuuli oli puhaltanut pois kaiken irtaimen ja kivierämaa loisti harmaana. Iloisen kontrastin maisemaan toi eräällä pätkällä punaisena hohtava hiekkatie.

Saavuvin Egilstadiriin iltapäivällä ja suuntasin paikalliseen museoon, jossa oli mm. rekonstruoitu viikinkipäällikön hauta hevosineen ja kaluineen. Vitriineissä oli monenlaisia viikinkiesineitä. Erityisesti on kuitenkin mainittava yksi esine, noin 30 x 30 x

10 cm kokoinen valkoisen kiven kappale, joka mielestäni voisi olla hautakiven kappale. Museon johtaja **Rannveig Thorkallsdottir** sanoi sen löytyneen vuonna 1974 vanhan koulurakennuksen rakenteista tolpan alta. Kiven kolmella sivulla on tekstiä, joka ei ole islantia, ei riimukirjoitusta eikä latinaa. Rannveig arveli, että se voisi olla ehkä kreikkaa. Olisiko ollut vanha painokivi muinaisten viikinkien merimatkojen jäljiltä.

Rannveig lähti tyttärensä ja ystävänsä kanssa opastamaan minua vielä muutamien kymmenen kilometrin päässä olevalle 1100-luvun turvekirkon rekonstruktioille, joka rakennettiin arkeologisten tutkimusten jälkeen alkuperäiselle paikalle. Rakentamispuhissa oli ollut mukana suomalaisiakin, mm. **Turkka Aaltonen** Porista, jonka moni islantilainen näytti tuntevan ja josta oli ollut suuri apu tämänkin retken suunnitteluvaiheessa.

Illalla majoituin Egilstadiriin. Isäntäperheeni kertoi, että heidän taloaan rakennettaessa löydettiin yksi Islannin suurimmista viikinkiaikaisista hopea-aarteista. Piha-alueella oli lisäksi parikymmentä metriä pitkä kumpu, joka on todettu talon jäännökseksi. Kävin nuuhkimassa pihamaalla. Illalla posupaistia syödessä he kertoivat, että paikan nimi on saagoissa Midhus.

20.3.

Aamiaisen jälkeen matka jatkui taas. Nyt sain auton käännettyä jo kohti länttä ja Reykjavikiä. Sää oli aluksi kaunis, mutta muuttui kuin taikauskusta yhden vuoren ylityksen jälkeen. Mitä ylempänä tie kävi, sitä huonompi oli näkyvyys. Taisin olla sadepilvien sisällä. Lopulta saavuvin etelärannikolle, missä tuuli pieksi möyryävää merta. Siellä täällä näkyi isoja lintuparvia, yhdessä paikassa laskeskelin ainakin sata joutsenta. Tie noudatteli nyt meren ranta. Paikoin huiput kohosivat suoraan merestä noin kilometrin korkeuteen ja tie meni siinä välissä. Maa- ja kivivyöryistä varoittavia kylttejä oli aika ajoin varottamassa tiellä liikkuja. Tämä oli asumattomaa seutua, ei ollut kahvipaikkokakaan. Ajoin suoraan Höfnin kaupunkiin, jonne saavuvin illalla. Sade pieksi maisemaa. Illalla televisiosta tuli vain Irakin sotaa.

21.3.

Juttelin aamulla majatalon emännän kanssa, että missähän kohtaa olisi parhaiten nähtävissä Vatnajökullin jäätikkö. Tie menee monin paikoin aivan jäätikön vierestä,

mutta koska sää oli edelleen pilvinen, niin emäntä arveli, etten ehkä näe jäätikköä. Sehän harmitti.

Sää kuitenkin kirkastui aurinkoiseksi. Heti alkumatkasta ajoin merkillisen paikan ohi. Mikä se oikein oli. Asia vaivasi niin paljon, että oli pakko kääntyä takaisin ja katsoa mistä oli kysymys. Laavatasangon keskellä oli pieni kumpu, jonka ympärillä kohosi satoja pieniä kivikekoja. Katselin ja kiertelin ihmettä. Kyltissä sanottiin, että tällä paikalla oli saagojen mukaan ollut Laufskálavarda-niminen maatila, joka tuhoutui läheisen Katla-tulivuoren ensimmäisessä rekisteröidyssä purkauksessa vuonna 894. Saagojen mukaan talossa

oli ollut 24 rautasaranaisista heloitettua ovea. Tämä pieni kukkula oli nimetty muinaisen maatilän mukaan ja jokainen, joka kulki paikasta ohi, sai laittaa paikalle kiven tuotamaan hyvää onnea matkalleen. Oli siis hyvä, että jokin veti minut takaisin.

Tämän jälkeen pysähtelin vähän väliä katselemaan auringon valossa milloin valkeana milloin sinertävänä kimaltelevaa Vatnajökullin jäätikköä. Se oli nähtävä aivan läheltä ja löysin lopulta tien, joka vei sen tykö. Se oli mahtava. Tuulen vinkunan lisäksi kuului vain jään sulamisääniä, veden solinaa ja jään napsahtelua. Välillä soraa rapisi alas jään palasten mukana. Jäätikkö oli työntänyt edellään sorapatjaa, joista oli syntynyt pieniä kukkuloita. Tässä paikassa jää oli muutaman kymmenen metrin paksuinen ja sen juurelta juoksi pieni puro kohti meren ranta.

Hieman myöhemmin ylitin paikan, jossa muutama vuosi takaperin oli ollut jäätikön alainen tulivuorenpurkaus. Sen aiheuttamat mullistukset näytettiin Suomenkin televisiossa. Onneksi purkaus ei juuri muuta tuhoa aiheuttanut kuin tämän ympäristien sillan tuhoutumisen. Tien vieressä oli vääntyneitä siltapalkeja muistona tapahtuneesta.

Reykjavikiä lähestyessäni alkoi liikennekin vilkastua. Monen päivän autiuden jälkeen tuntui meno välillä jopa ruuhkaiselta. Pari viikkoa oli kulunut ja olin saanut kiertää koko saaren, mutta sisämaa jäi näkemättä...

Gudafossin vesiputous, johon islantilaiset saagojen mukaan heittivät pakanalliset jumalankuvansa ottaessaan kristinuskon.

Saagojen mukaan Laufskálavarda-niminen maatila on sijainnut tässä ennen tuhoutumistaan Kraflan purkauksessa vuonna 894.

Kuvat: Jouni Taivainen.

Lapiointia suuren maailman tyyliin

eli jatkoa kontrahtiarkeologin seikkailuihin
Isossa Britanniassa

Juha-Matti Vuorinen

No niin, sitten kun rakennuspaikan kaa-voitus- ja suunnittelupapereiden pyöryk- sessä päästy niin pitkälle, että valvova ar-keologinen viranomainen on todennut, että kohteessa tarvitaan jonkinlainen toi- menpide, niin päästään jossakin vaihees- sa itse asiaan. Nämä arkeologiset toimen- piteet ovat joko ns. työpöytäarviointeja, lähinnä arkistojen ja kirjallisten lähteiden läpikäyntiä, tai sitten kohteessa tarvitaan kentällä valvonta, koetutkimus tai perä- ti kaivaus. Näiden töiden saamiseksi työn- antajasi on ensin voitettava urakkaa koske- va tarjouskilpailu, joka tapahtuu valvovan viranomaisen ehtojen mukaisesti ja näillä viranomaisilla hyväksytettyjen metodien pohjalta. Rakennuttaja saa tietysti tarjouk- sista ihan vapaasti valita sen mikä miellyt- tää, ja luonnollisesti yleensä se halvin on myös se miellyttävien.

Niin koekaivaukset kuin myös varsinai- set kaivaukset Englannissa tapahtuvat val- taosaltaan otoskaivauksina. Yleensä käyte- tään 5 %:n otosta tutkittavasta pinta-alasta eli esimerkiksi koeojat tehdään siten, että ne peittävät tuon verran suunnitellusta ra-

kennusalueesta. Olen vain kerran ollut mukana työmaalla, jossa tehtiin 100 %:n kaivaus. Se oli tuo jo viime kerralla mai- nitsemani Thetfordin kaivaus, jota pidet- tiin niin arvokkaana kohteena, että koko- naiskaivaus oli perusteltua. Siinä vain kävi juuri niin kuin jo ou nastelin: viidessä vii- kossa itse löysin paikasta peräti viisi kera- miikan palaa.

Sinänsä oli ihan mielenkiintoista nähdä, miten esimerkiksi ojat todellisuudessa rau- takaudella olivat ihan muuta kuin mitä me nykyään ojina pidämme. Ne nimittäin mut- kitelevat sinne tänne, ovat syvyydeltään ja leikkaukseltaan miten milloinkin, yhtyvät välillä toisiin ojiin ja eroavat sitten jälleen omille teilleen. Otoskaivauksella niistä saa aivan liian lineaarisen ja siistin käsityksen.

Avattavat pinta-alat ovat suomalaisittain suuria. En muista Suomessa olleeni yhdel- läkään niin suurella kaivauksella kuin mitä täällä on oikeastaan kaivaus kuin kaivaus, on se sitten vaikka ”vain” koekaivaus, ku- ten oheisissa kuvissa.

Tavallisin kaivaustyömaa on koeoji- tus. Koeojat vaihtelevat pituudeltaan, mut- ta yleensä niiden leveys on kaivurin kau- han mitta eli 1,8 m (tai sen kerrannainen).

Pintamaa siis kuoritaan kaivurilla, samoin poistetaan sekundaarimaannos (sub-soil) siihen tasoon, että ilmiöt näkyvät hyvin ns. puhtaassa maassa eli fingelskaksi natura- lissa. Melkein aina nämä ilmiöt ovat joko kuoppia tai noita mainittuja lineaareja eli ojia. Tietysti jos kohdalle osuu joku raken- ne – seinä tms. – niin kaivurin kauhaa siinä nostetaan, ettei mene ihan muinaisjäännök- sen tuhoamisen puolelle.

Kuorinnan jälkeen sitten tutkitaan saalis: puolet joka kuopasta ja 10 tai 20 % (urak- kaehtojen mukaisesti) ojista kaivetaan, lo- put jätetään. Kymmenen metrin ojan pätk- kään siis kaivetaan yksi tai kaksi metrin pituista leikkausta. Yleensä niihin kuiten- kin tulee enemmän monttuja, sillä myös kaikki yhteydet tutkitaan. Ojien ja/tai kuop- pien risteykset kaivetaan, koska ilmiöiden suhteellinen aikajärjestys on tietty oleellis- ta selvittää. Näihin sääntöihin on toki poik- keuksia ja esimerkiksi hautakuopat luuran- koineen kaivetaan ihan kokonaan.

Sitten on aika kääriä hihat. Sinulle osoi- tetusta kuopasta tai ojan pätkästä on en- sin hyvä tarkistaa ja putsata reunat lastalla, että saa selville missä ilmiö kulloinkin kul- kee. Periaatteessa tietysti asia on näin, mut-

Ipswich Waterfront

sä vieläkin. Lastalla sitten lopulta siistitään montun reunat ja leikkauspinnat. Tärkeintä tuntuu olevan se, että löytää ilmiön pohjan ja rajat. Työmaan vakiokeskustelu käykin yleensä siitä, mikä missäkin kohdassa on ’naturaalia’ ja mikä ei. Yleisesti voi sanoa, että hiekkamaa valehtelee aina – ja niin kyl- lä sora ja savikin...

Työ on nyt sitten suurin piirtein puolivä- lissä ja paperisota edessä. Tämä dokumen- tointivaihe kestää ainakin yhtä kauan kuin kuopan kaivaminen, pienessä paalunsijas- sa suorastaan kauemmin. Kuten jo edel- lä taisi ilmetä, niin täällä kaikki tehdään ns. luonnollisten kerrosten menetelmällä eli konteksteittain (yksiköittäin). Harrisin matriisikirjan lukeneet tietävät, että jokai- sessa kontekstissa on leikkaus ja depositio (’täyte’, fill). Niistä molemmista täytetään havaintolomake ja piirretään ilmiö sekä leikkaus- että tasokartalle. Alla on niis- tä molemmista esimerkit. Siinä on tapaus, jossa on aluksi kaivettu iso oja [322] kah- della ’täytteellä’ (323) (324), ja sitten sen päälle on kaivettu kuoppa [320] ja pienem-

ta aina vain ei reunoja hommalle löydy. On siis olemassa ihan rajattomia kuoppia tai ojattomia ojia. Silloin on parasta vain tu- keutua intuition ja kokemukseen: tuollai- siahan nuo aina ennenkin ovat olleet.

Tämän jälkeen sitten siirrytään raskaan kaluston käyttöön. Itse ujustelin kovas- ti Suomesta tullessa tätä vaihetta. Eihän meillä suinkaan ruveta muinaisjäännös- tä lapiolla tai kuokalla moukaroimaan. Ei sinne päinkään, ainakin minulle opetettiin, että lastalla sitä sitten rapsutellaan. Muistan vielä hyvin, miten 1980-luvun kenttätö- kurssin luennolla naureskeltiin Sakari Päl- sin ja kumppaneiden lapiolla ’viiltelylle’. Tietäisipä silloinen opettajani miten paljon on lapiolla viillelty, ja ei ainoastaan viillel- ty, vaan ihan reilusti kuoppaa kaivettu.

Maailma muuttuu ja kun ympäri käy- dään, niin yhteen tullaan. Lapio on pää- asiallinen työväline, ainakin Brittein saa- rilla. Pitkä, suoravartinen malli, jota näkee mm. keskiaikaisissa kirkkomaalauksissa, on muuten meikäläistä lyhytvartista lapiota parempi. Siitä on ihan tutkimuksiakin: se on miellyttävämpi selälle ja juuri selkä- vammat ovat ammatin tavallisin terveysuh- ka. Syvässä montussa malli on ihan ehdo- ton. Eli siis lapio heilumaan ja vikkelästi.

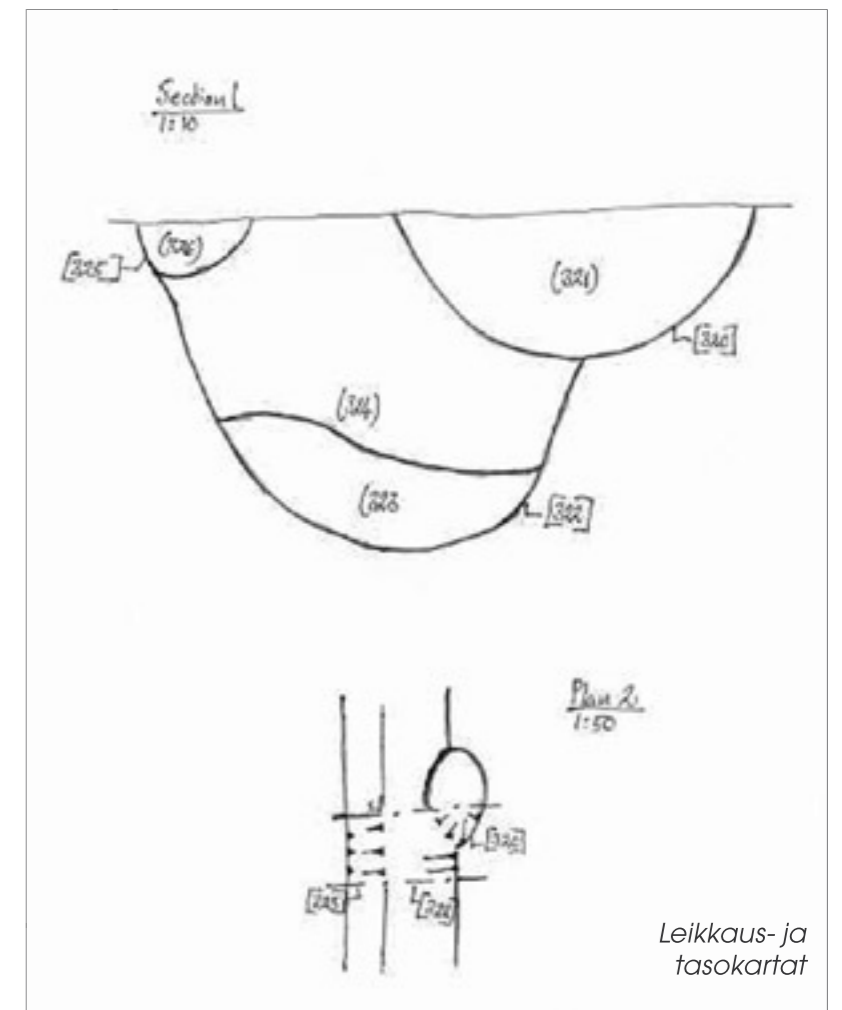
Kuokkaa tarvitaan, jos maa on niin ko- vaa ja tiivistä, ettei siitä edes lapiolla tahdo mitään irrota. Kuokalla moukaroidaan maa palasiksi, ei ole tosiaan syytä saada jänne- tupen tulehdusta mokomasta. Sitten vaan maa reippaasti lapiolla kottikärryyn.

Tietysti on hyvä siinä ohessa ottaa löy- döt talteen. Melko hyvin niitä oppii löytä- määnkin, ainakin isommat palaset. Tiedän

arkeologeja, jotka poimivat vain tärkeim- mät löydöt pussiin, esimerkiksi koristellun keramiikan, josta saa mukavasti ajoituksen. Onhan se tietty niinkin, museoiden kella- rit ovat täynnä pölyistä roinaa. Itse kuiten- kin tallensin kaiken minkä huomasin, on ne kotomaan opetukset jotenkin selkäytimes-

Tutkimuskohde
Watlingtonissa

Leikkaus- ja
tasokartat

pi oja [325]. Leikkauskartta (1:10) on mielestäni oleellisempi, siitä ainakin pitäisi selvittää asioiden suhteet.

Tasokartoitus tehdään tavallisesti pääasiassa täkymetrin avulla, mutta omat monttunsa joutuu joka tapauksessa myös tasolle piirtämään. Moni hyvä ja reipas kaivaja on varsinkin kontekstilomakkeiden kanssa pulassa ja ei niiden täyttäminen kovin hauskaa puuhaa olekaan. Niitä nimittäin äkkiä kertyy monen kymmenen kappaleen nippu pienelläkin kaivauksella, ja käsi turtana niitä pakertessa kuluu aikaa ja tupakkia. Niistä on tietysti viihdykettä työmaakopissa sadepäivien ratoksi, ettei tarvitse pelkäästään peukaloita pyöritellä. Vaikka ei tällä saarella nyt kovin paljoa sadetta pidellä, muutenhan sitä työmaa seisoi ihan alva-

riinsa. Ja hommillä on aikataulunsa, sillä aika todellakin on rahaa.

Täällä on jossakin määrin joutunut muuttamaan asennetta muinaisjäännösten suhteen. Lastalla piipertäminen on saanut jäädä muistojen joukkoon. Kaivaushommissa tärkeintä on se, että saa homman tapahtumaan ja että tajuaa sen mitä on tekemässä.

Työ on hyvin itsenäistä, kukaan ei edes ehdi perässä juoksemaan ja joka asiaa ohjaamaan. Kokemus siis on valttia, ja jonkinlainen maalaisjärki, samoin yleinen reippaus ja ainakin kohtuullinen nopeus siinä mitä tekee.

Hyvänä puolena työssä on se, että se tahtuu tiimityönä. Kenttäarkeologit tuntuivat olevan mukavaa porukkaa joka puo-

lella maailmaa. Täällä myös arkeologian kansainvälisyys näkyy. Norfolkkin kaltaisessa syrjäisessä ja pienessä yksikössäkin minulla on ollut työtovereita brittien lisäksi Ranskasta, Italiasta, Portugalista, Norjasta, Kanadasta, USA:sta, Australiasta ja Irlannista.

Juha-Matti Vuorisen ensimmäinen kolumni brittiarkeologiasta kuopanpohjatasolla havainnoituna julkaistiin Arkeologia NYT! numerossa 1-2/2006.

Kontekstilomakkeita

Laitilan kulttuurilautakunnan puheenjohtaja Tuula Aaltonen hehkutti tyytyväisyyttään paljastustilaisuudessa. Muuritutkimuksen Jouko Pukkila ja Kari Uotila silmäilevät työnsä tuloksia.

Laaja maisemamallinnos muinaisesta Laitilasta

Miltä näytti nykyisen Laitilan kaupungin keskusta tuhat tai kaksi tuhatta vuotta sitten? Tämän hetken paras vastaus kysymykseen on esillä Laitilan uudessa kirjastossa.

Syyskuussa paljastettu neljän, eri vuosisatoja kuvaavan maiseman sarja on yksi laajimpia Suomessa toteutettuja mallinnoksia. Työstä ovat vastanneet FT **Kari Uotila** ja FM **Jouko Pukkila** Muuritutkimus ky:sta.

Sekä tietokoneen avulla tehtävä arkeologisen aineiston analysointi että tietojen esittäminen menevät nopeasti eteenpäin. Tässä työssä uutta on mm. kasvillisuuden ja sen muutosten kuvaus.

Tieto kasvillisuuden muutoksista on saatu mm. siitepölytutkimuksista. Nyt muutokset on mahdollista myös näyttää. Eri-laisten puiden avulla havainnollistuu mm. lehtipuuston vaihtuminen havumetsäksi ja sen jälkeen metsän katoaminen voimakkaan puuastioiden valmistuksen takia.

Muinaisen maiseman lähes valokuvamainen kuvaaminen antaa koululaisille,

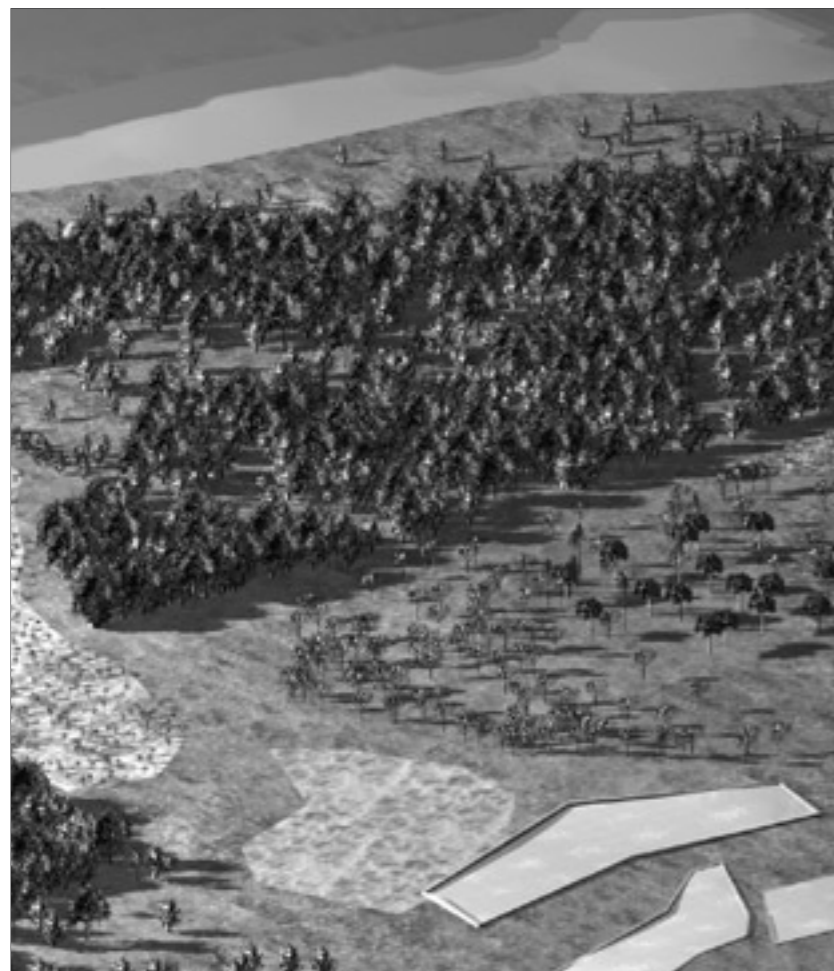
matkailijoille, kotiseutuharrastajille ja kaikille muille menneisyydestä kiinnostuneille maallikoille uudenlaisen, hyvin elävän kokemuksen siitä, mitä joskus on ollut. —Tai mitä on saattanut olla, kuten tutkijat mielellään muistuttavat.

Vaikka mallinnoksen tekijöillä oli Laitilassa käytettävissään runsas arkeologinen tutkimusaineisto, korostivat Uotila ja Pukkila kuvien paljastuksen yhteydessä siitä, että kyseessä kaikesta huolimatta on tämän hetken tulkinta menneestä maisemasta.

Lähtötiedoissa on yhä suuria aukkoja eikä Laitilastakaan juuri tunneta asuin-

paikkoja. Hautaraunioiden ja kalmistojen perusteella mallinnokseen on sijoitettu joukko taloja, joiden sijainti ja muoto ovat arkeologisen päättelyn tulosta – 100-luvulla pari hallitaloa, keskiajalla jo huomattavasti useampia hirsisalvostaloja kirkon ympärille. Pihapiirit noudattavat kuvassa sitä, mitä muualla tehdyistä tutkimuksista tiedetään.

Jos joku lähtisi kaivamaan mallin talonpaikoille, ei ole sanottua, että sieltä jotain varmasti löytyisi, korostaa Pukkila. – Mutta on haettu optimaaliset alueet välittömästi todennettujen kalmistojen läheisyydestä.

Yksityiskohta 100-luvun maisemasta. Nuorta ja vanhaa lehtipuuvaltaista metsää ja hiekkaharju, joka päättyy laajana hiekkarantana mereen.

Erilaista tietoa yhdistävä mallinnos on kiinnostava väline, jonka avulla mm. asutuksen merkkejä voidaan etsiä.

Valkojärven liejussa

Laitilan kuvat ovat 100-, 500-, 1000 ja 1500-luvuilta jKr. Meri väistyy ja muuttuu järveksi, pellot laajenevat, tiestö ja asutus syntyvät.

Ilmakuvien ainoa samana pysyvä elementti ovat Kansakoulunmäen, nykyään puoliksi pois kaivetun ja Rukoushuoneenmäkenä tunnetun mäen kumpumaiset haudat, jotka ruotsalais- tai gotlantilaisperäinen asutus rakensi ajanlaskun vaihteen tienoilla. Nykyihmiselle tutun kiinnekohdan antaa vain viimeiseen kuvaan ilmeistyvä kirkko.

Työ lähtee liikkeelle siitä, että luodaan kolmiulotteinen malli maastosta. Uotilan mukaan Laitilan tapauksessa yksi työn suurimmista haasteista olivat vesistöt eli Sirpupujoki, Valkojärvi ja niitä edeltänyt meren lahti. Vaikka tiedettäisiin, että meri oli noin 2000 vuotta sitten 12,5 metriä nykyistä ylempänä, rannan sijaintiin vaikuttaa myös maalaji. Monin paikoin Sirpupujoen varressa on paksuja liejukerroksia, jotka eivät kuulu alkuperäisen maastoon.

—Valkojärvi on äärimmäisen mielenkiintoinen tutkimuskohde. Se on nykyään kokonaan hävinnyt ja sen laajuuden päätely on haasteellista. Myös se, koska meri muuttuu järvivaiheeksi. Uskomme, että se tapahtui ennen 500-lukua, sanoo Pukkila.

Vanhimpien karttojen avulla voidaan hahmottaa nekin mäet, jotka ihminen on toiminnallaan poistanut maisemasta – kuten vaikkapa Laitilan Kansakoulunmäen suureksi osaksi. Geologista tietoa maaperästä on myös olemassa.

Laitilassa tehty työ sai sysäyksen Mui-

Sama paikka noin 1500 vuotta myöhemmin. Kirkko, kylä ja merestä joeksi muuttunut vesistö.

nainen Kalanti- kirjahankkeesta, johon tehtiin mallinnoksia Vakka-Suomen alueelta. Myöhemmin keskusteluja jatkettiin, ja syntyi idea taulusarjasta Laitilan uuteen kirjastoon. Rahoittajaksi saatiin paikallinen rahalaitos.

—Idea, että voisi tehdä Laitilan keskustan 500 vuoden välein — se tuntui kiinnostavalta ja mahdolliselta. Alueella on asuttu jo vähintään kahden tuhannen vuoden takaa ja sieltä on monenlaisia havaintoja, kuvaillee Kari Uotila.

Uusia kysymyksiä

Se, mitä tiedetään, kootaan yhteen malliin.

—Esimerkiksi kuvien pellot perustuvat tietoihin maastosta ja siihen, miten maaston mahdollisuuksia on käytetty eri aikoina. Missä on ollut esimerkiksi lounaaseen viettäviä rinteitä ja sopiva maan laatu, kertoo Pukkila.

Työ etenee tavallaan takaperin.

—Lähtökohta on tämän hetken tilanne, historiallisen ajan kartat ja tunnetut talot. Koska maisema ei ollut sama kuin nykyään, täytyy karsia pois uusia elementtejä.

Vanhon karttojen, kuten isojakokarttojen avulla päästään 1600-luvulle ja kohdullisen lähelle 1500-luvun vaihetta.

Mitä kauemmas mennään, sitä vähäisemmiksi käyvät kirjalliset lähteet. Jo 1500-luvulla tarjolla ovat lähes pelkästään arkeologiset havainnot ja maisema itsessään.

Paljastustilaisuudessa laitilalaista yleisöä

kiinnostivat mm. ilmaston muutokset, kirkonrakennuttaja Hartvig Jakobsson Garpin kartano Hartikkalassa sekä mahdollinen kirkkoa edeltänyt kappeli Kappelinmäessä.

Samat asiat tuottivat työn aikana päänvaivaa myös tutkijoille. Kappeli päätettiin jättää pois, eikä kartanostakaan tehty isoa. Tietoa ei ole riittävästi.

—Työn aikana tulee paljon ajatuksia siitä, mitkä kohteet pitäisi tutkia vielä paremmin, totesi Uotila

Olisiko kirkko pitänyt olla jo 1000-luvun kuvassa? Asuivatko 100-luvun ruotsalaiset siirtolaiset ja mahdolliset alkuperäisasukkaat seudulla samaan aikaan ja lähellä toisiaan, vai poistuiko alkuperäisväestö muualle? Lähtikö skandinaavinen asutus pois 200-300 vuotta myöhemmin, ehkä ilmaston muutoksen takia?

Siinä muutamia jatkokysymyksiä.

Raija Herrala

Miltä näytti polttokenttäkalmisto, kun se oli käytössä noin tuhat vuotta sitten? Kari Uotilan ja Jouko Pukkilan näkemys, yksityiskohta Kansakoulunmäestä, josta nykyään on hyvin vähän jäljellä. Kalmiston takana vanhemmat kivikummut.

Mallinnokset kiinnostivat kirjastoon saapunutta yleisöä. Kulttuurisihteeri Jukka Vehmas (oik.) uskoo maisemakuvien palvelevan ahkerasti mm. koululaisten historianopetusta.

Miekka Rikalanmäen maisemassa

Miekka – Menneisyys – Maisema on Halikon Rikalanmäen pysyvän kesänäytelyn nimi. Arkeologian päivien yhteydessä 2.9.2006 Rikalassa julkistettiin samaa nimeä kantava kirja. Kirjan on toteuttanut Halikon kunnan kulttuuritoimi yhteistyössä Museoviraston arkeologian osaston kanssa.

Kirja jaottuu neljään erilliseen osaan. Aluksi arkeologi, FM **Sari Mäntylä** valottaa laajemmin Halikonjokisuun myöhäisrautakautisen keskusalueen löytöhistoriaa, perimätietoa ja tarinoita sekä pohtii esineistön antamaa kuvaa yhteisöstä ja sen kauppa- ym. suhteita muuhun maailmaan.

Seuraavassa osassa Mäntylä menee 1950-luvulla tehtyjen Rikalanmäen ruumiskalmiston kaivausten kautta syvemmälle aiheeseen. Kalmisto ajoittuu rautakauden lopun murrosvaiheeseen, jolloin vanha uskomusmaailma vähitellen vaihtuu kristillisyydeksi. Löytöaineistoa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin ja myös tulkinta menee pidemmälle. Uskomusmaailmaa ja yhteisön rakennetta sekä yhteyksiä ulkopuoliseen maailmaan valotetaan poikkitieteellisesti.

Maiseman monet kasvot ovat teemana arkeologi FK **Satu Mikkonen-Hirvosella**.

Hän toimii aluesuunnittelijana Museoviraston muinaisjäännösten hoitoyksikön Turun toimipisteessä. Rikala kuuluu hänen hoitovastuulleen joten hän tuntee tuon maiseman eri elementit todella hyvin. Määritelmien ja maiseman eri osatekijöiden analysoinnin jälkeen hän siirtää tarkennuksen Rikalan muinaismuistoalueen maisemanhoidon tavoitteisiin ja suunnitteluun sekä käytännön toteutukseen. **Anna-Liisa Hirviluodon** sanoin: Hoidettujen muinaisjäännösten avulla herätetään ihmisten antikvaarinen omatunto, joka edesauttaa kulttuuriperinnön vaalimisessa ja säilyttämisessä.

Rikalanmäen kalmiston miesten haudoista löytyi poikkeuksellisen paljon miekkoja, 20 hautauksesta peräti 14 miekkaa. Näin olen on itsestään selvää, että miekalla on niin näyttelyssä kuin tässä kirjassa oma osansa. Teräaseisiin erikoistunut seppä **JT Pälikkö** kirjoittaa osuudessaan näyttelyyn tekemästään Gicelin-miekan ennallistuksesta. Näitä miekkoja, joiden terään on damaskoitu Gicelin-seppään tai –pajaan viittaava teksti, on löydetty Suomesta kaksi ja Euroopastakin vain 15.

Kustannussyistä ennallistuksen tekemisessä ei voitu kaikilta osin noudattaa alkuperäisiä työmenetelmiä. Tavoitteena

oli antaa visuaalinen vaikutelma miekasta sellaisena, kuin se on ristiretkiaikaan ollut, sekä myös tuntuma siitä, millainen se on kädessä pidettävässä ollut. Ennallistustahan voi myös kosketella, toisin kuin alkuperäistä museoesinettä. Myös miekan kantaminen kupeella erilaisten kannakkeiden avulla saa huomiota useinkin eri rekonstruktion kautta.

Kirjan visuaalinen asu on hyvä. Kansikuva suorastaan houkuttelee avaamaan portin menneisyyteen. Maisemaa käsittelevässä osiossa kuvat tosin hieman kärsivät painoasusta sekä kuvien pienestä koosta. Miekkan ennallistuksessa jäin henkilökohtaisesti kaipaamaan kuvia itse työstä.

Kokonaisuutena kirja on onnistunut eikä sen anti rajoitu pelkästään Halikon seudun esihistoriaan. Siitä saa hyvän kuvan Varsinais-Suomen jokilaaksojen asutuksesta rautakauden lopulla, vaikka pieniä paikallisia eroja olisikin. Lukuisat viitteet ja lähde luettelo auttavat lukijaa perehtymään aihepiiriin syvemminkin.

Kari Ahtiainen

Miekka – Menneisyys – Maisema Kirjoittajat: Satu Mikkonen-Hirvonen, Sari Mäntylä, JT Pälikkö. Julkaisija Halikon kunnan kulttuuritoimi. 112 s. Sälekarin kirjapaino, Somero, 2006.

Graafikko Satu-Maaria Mäkipuro yhdisti kirjan kansikuvaan kyläseppän tekemän vanhan rautaportin ja Rikalanmäeltä löydetyt kiekkopontiset miekat.

Juhani Rinteen laatima kartta ns. keskivarustuksesta v. 1908 tai 1909.

Uudet tutkimukset Liedon Vanhalinnan Linnavuorella

Liedon Vanhalinnan linnavuorella on pysyvä sijansa suomalaisessa arkeologiassa. Se perustuu laajoihin kaivauksiin muinaislinnan laella ja useisiin julkaisuihin. 1990-luvun alussa tutkimuksia laajennettiin uudella tutkimussuunnitelmalla, joiden painopiste kohdistui mäkeä ympäröiviin alueisiin. Näiden tutkimusten satoa ovat mm. Aittamäen kalmisto ja koillisrinteen uunin jäännös.

Tänä syksynä ympäristön tutkimuksia jatkettiin aloittamalla kolmivuotinen kaivausprojekti linnavuoren etelä- ja kaakkoisrinteillä. Kaivaus toteutettiin Turun yliopiston arkeologian oppiaineen opetuskaivauksina ja niihin osallistui 10 opiskelijaa.

Opetuskaivausten rinnalla toteutettiin koekuopitus, jolla tutkittiin rinteessä havaittujen tasanteiden luonnetta ja siten täydennetään tietoja rinteiden muinaisjäännöskannasta.

Jouko Pukkila

Tämänvuotinen kaivaus oli ensimmäinen kolmivuotisessa projektissa, jonka tarkoituksena on selvittää **Juhani Rinteen** toteamiin etelärinteen rinnevarustuksiin liittyviä peruskysymyksiä. Rinne dokumentoi väitöskirjassaan julkaisemiinsa kaivauskarttoihin kolme erillistä muurirakennelmaa: uloimpana oli kaksi etelärinnettä kiertävää muuria tai muurin perustaa, ylempänä keskivarustus soraharjanteen yläosassa aivan kallion kupeessa.

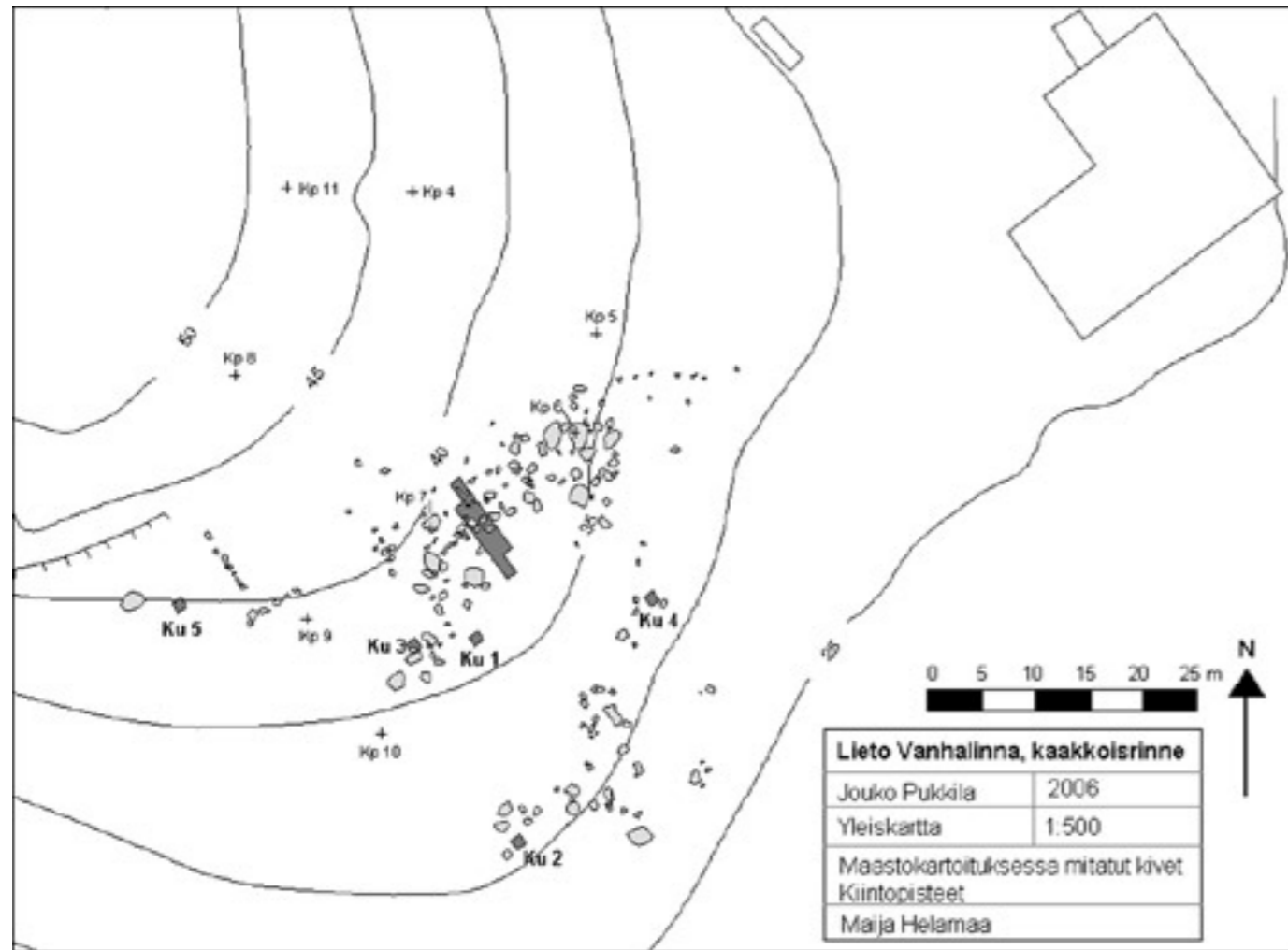
Jukka Luoto on myöhemmin arvioinut näitä havaintoja väitöskirjassaan ja toteaa, että ulompien muurin jäännösten paikalla on huomattavan kivikkoisia maaston kohtia, joissa ei kuitenkaan ole erotettavista

selvästi muurin olemassaoloon viittaavia piirteitä. Keskivarustuksen olemassaolo on sen sijaan varmella pohjalla, sillä v. 1974 Luodon kaivauksissa paikalla todettiin suhteellisen tiivis, muurin pohjaksi sopiva rakenne. Kivien välissä todettiin hiekasta ja savesta tehtyä laastia. Keskivarustus on paikalla, jossa linnavuoren laelle johtavat portaat kulkevat, ennen kuin kääntyvät kalioiselle lakialueelle.

Rinteen keskivarustuksesta tekemää karttaa (yllä) – joka siis muodostaa pohjan nykyisillekin tutkimuksille – kannattaa verrata syksyllä 2006 **Henrik Asplundin** johtaman mittauskurssin ja **Maija Helmaan** tekemiin takymetrimittauksiin (kuva seuraavalla sivulla). Merkittävin havainto tuossa kartassa lienee maastossa erottu-

va suorakulmainen kiviladelmä, joka lienee sama kuin Rinteen kartan vastaavanmuotoinen rakenne. Nykyisellään se erottuu maastossa huonosti.

Keskivarustuksen ajoitus perustuu Rinteen kaivaushavaintoihin – Jukka Luodon tutkimuksissa löytnyt aineisto on hänen mukaansa peräisin Rinteen kertaalleen muurin päältä poistamasta ja takaisin kasaamasta maasta. Muurirakennelman on ajateltu olleen peräisin linnavuoren rautakautisesta tai keskiaikaisesta käyttövaiheesta. Alemmaa kaakkoisrinteeltä, mahdollisten muurirakenteiden itäpuolelta on **Minna Hautio** löytänyt rautakautista asuinpaikka-aineistoa. Tätä vahvistaa kaivauksissa löytyneen ohranjyvän radiohiili-ajoitus, se on 700-luvulta.

Henrik Asplundin johtaman mittauskurssin ja Maija Helamaan tekemiin takymetrimittauksiin perustuva kartta tutkimusalueesta. Vertaa kartassa näkyvää suorakulmaista kiviriviä Juhani Rinteen karttaan.

Uusien tutkimusten lähtökohтия

Vanhalinnan muureista on käyty keskustelua pitkään – tottakai sellaisia on pitänyt olla olemassa, jos kyseessä on puolustusvarustus. Rinteen dokumentaatio on kuitenkin nykyisin hankalasti maastossa todennettava ja silloin tällöin saadut yleisöilmoitukset kiviaidan kaltaisista rakenteista mäen rinteessä (eräs sellainen mm. 1900-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä) ovat jääneet vaille arkeologien tarkastusta ja asianmukaista dokumentaatiota.

Vuosien 2006–2008 kenttätutkimusten kysymyksenasettelu pohjautuu ja pyrkii täydentämään näitä aiempia havaintoja ja tutkimustuloksia. Kysymyksiä, joihin vastauksia haetaan, ovat:

- onko kaivauksin todettavissa, että kysymyksessä ovat rakennetut, rinnettä kaartuvasti seurailevat rinnevarustusten pohjarakennelmat
- jos, niin mikä on niiden rakenne ja mitä ovat varustuksen liittyvät toiminnot
- ajoitus

Käytännössä tavoitteisiin pyrittiin vastaamaan sijoittamalla kaivausalue, käytännössä koeoja, kulkemaan maastossa havaitun, ihmisen tekemältä vaikuttaneen kivirivin yli. Tällä tavoin tutkimukset pystyttiin kohdistamaan sekä mahdolliseen rakenteeseen että alueisiin sen kummallakin puolella, joilta etsittiin merkkejä kulttuurikerroksesta.

Tutkimukset alkavat

Ennen opetuskaivausta Museoviraston muinaisjäännösten hoitoyksikön työryhmä poisti rinteen alueelta kasvustoa, jonka jälkeen topografiasta sai aiempaa huomattavasti paremman käsityksen. Maastossa alkoi erottua tasanteita ja aiemmin hajanaiselta näyttäneessä kivikossa erottui silmä-määräisesti pääteltynä kivistä koottuja rakenteita. Sellaiseksi tulkittiin etenkin n. 10 metriä pitkä, 50-80 cm kokoisista pyöreistä kivistä koostuva parittainen kivirivi. Keski-kohdaltaan se kulki pienen, jyrkän kallio-paljastuman yli ja oletuksena oli, etteivät luonnonprosessit juurikaan kasaa kiviä tal-

laisiin kohtiin. Joka tapauksessa kaivauksella olisi kallion kohdalla selvitettävissä, miten kivet sijaitsivat kallion päällä – olivatko ne suoraan kalliota vasten vai oliko välissä maata – tai mikä toivottavinta – olisiko niiden alla havaittavissa jonkin näköinen perustukseksi tulkittava muodostuma.

Muutenkin paikka oli otollinen kaivausalueen sijoittamiseen, sillä kivirivin luoteispuolella rinne kohosi jyrkästi kohti keskivarustusta ja kaakkoispuolella, kallio-paljastuman alapuolella taas oli asumiskäyttöön sovelias tasanne. Tasanteen reunassa erottui säännöllinen, matala kynnyks, joka rajasi sitä rinteenuolella. Kaivausalue jatkettiin tämän kynnyksen yli. Tuloksena oli 16 m² laajuinen kaivausalue siten, että sen keskiosa on kooltaan 2 x 6 m, jota kummassakin päässä jatkettiin 1 x 2 m laajuuisella koeojalla (kartassa tummennettuna).

Kaivaminen toteutettiin tavanomaisena tasokaivauksena, jossa tutkimusalue jaettiin neliömetrin laajuisiin ruutuihin ja kaivettiin viiden sentin paksuisina kerroksina. Tasot dokumentoitiin valokuvaamalla

ja piirtämällä. Löydöt otettiin talteen takymetrillä, seuralöydöt ruudun tarkkuudella. Samaa metodiikkaa noudattiin neliömetrin laajuisissa koeuopissa, joita kaivettiin yhteensä viisi. Varsinkin kaivausalueen luoteisosassa oli haasteellinen dokumentoitava, sillä kartanpiirto kehikon avulla jyrkässä, noin 40 asteen rinteessä, joka vielä oli erikokoisten kivien peittävä, oli vaativa tehtävä.

Kahden viikon mittaisen opetuskaivausten aikana kaivausaluetta ehdittiin tutkia 20 sentin syvyyteen. Sinällään harmittavaa, sillä vasta tuossa syvyydessä saatiin näkyviin ensinmäinen rakenne, jonka tarkempi määrittäminen ja ajoittaminen jää ensi vuoden tutkimusten tehtäväksi.

Havainnot ja löydöt

Kaivaus voitiin aloittaa suoraan maanpinnasta, sillä turvekerrosta ei ollut, ainoastaan lehdistä ja neulasista muodostunut karikerros. Sen poistamisen jälkeen maa oli

koko kaivausalueella tummaa multaa, mutta syvemmälle kaivettaessa selvisi, että rinteen puoleisessa luoteisosassa oli syvemmällä hiekkaista soraa. Rinnettä kattoivat erikokoiset kivet paikoin rykelminä, joista ei voi vielä sanoa, ovatko ne luontaisia vai esimerkiksi rinteen yläosassa olevasta keskivarustuksesta peräisin. Luontaisen syntyvän puolesta voisi puhua se, että keskiosassa rinnettä kivikossa oli noin metrin laajuinen aukko, jonka laidalta löytyi palaneita luunsiruja. Olivat nuo luut mitä tahansa, paikkaa on voitu jossain raivata käyttöön purkamalla luontaista kivikkoa.

Löytöaineistossa on eriaikaista keramiikkaa, palanutta savea, rautanauvoja ja erilaisen raudankappaleiden paloja, palanutta savea ja kymmenkunta palaneen luun palaa. Viimeksi mainitut – silloin kun ne saatiin mitattua paikoilleen – löytyivät noin kämmenen laajuiselta alueelta epämääräisten laakamaisten kivien välistä. Kun seuralöytöinäkin saadut luunpalat ovat yhtä lukuunottamatta kaikki samasta kaivausrudusta,

voi pitää selvänä, että paikassa on luukeskittymä. Luun palat olivat värjäntymättömässä hiekkassa, mutta yläpinnaltaan tasiset kivet antoivat aiheen arvailla, että paikalla voisi olla polttohauta.

Rakenne tuo mieleen jotkut Kärsämäen tyyppin hautauksiin liittyvät kivilademat, mutta mitään esineitä, hartsitiivistettä tai muuta tätä hypoteesia tukevia havaintoja ei tehty. Myöskään luukeskittymän ympäröstä ja alta otetuista maanäytteistä ei löytynyt mitään. Jäämme odottamaan osteologin lausuntoa luista. Jos ne voidaan osoittaa ihmisluiksi, niiden ajoittaminen valaisee löytöä tarkemmin.

Muurirakenteeksi oletetusta isojen kivien rivistä ei vielä saatu selvyttä – aivan kaivausten alussa todettu pikkukivinen sora kivien vieressä ja alla saattaa olla perustushiekkää, mutta aivan yhtä hyvin luontainen pohjahiekkä. Kulttuurikerroshavaintoja ei kiveyksen yhteydessä toistaiseksi ole tehty.

Kaivausalueen alaosa tasanteella oli koko 20 cm kaivaussyvyydeltä tumman harmaa-

Kaivausten loppuvaiheessa koeojan tasanteella sijainneelta osalta löydettiin pikkukivien kattama tumma maajälki. Kuva Jouko Pukkila

ta, hienojakoista maata. **Terttu Lempiäisen** mukaan maa-aineksessa oli hyvin huomattava määrä pieniä hiilipartikkeleita. Viimeistä eli neljättä kaivauskerrasta kaivettaessa paikalla erottui yllättäen noin metrin levyinen, vinottain kaivausalueen yli kulkenut tummemman maan alue, jota luonnehtivat 5-15 cm halkaisijaltaan olevat kivet (kuvassa). Kiviä ja tummaa maata oli kyllä havaittu aikaisempia kerroksia kaivettaessa samoilla kohdilla, mutta vasta nyt ne kyettiin yhdistämään tiettyyn havaintoon. Tumma kivikkoisen jälki on selkeästi rakenne, mutta sen tarkempi määrittely on kesken. Varmasti siitä voidaan sanoa vain, että se on täsmälleen maanpinnalla näkyvän kynnyksen kohdalla ja sen suuntainen. Mutta onko kyseessä esimerkiksi rakennuksen seinälinja, pienen pellon reunuskiiveys, tien tai muurin pohja, on yksi ensi syksyn tutkimuskysymyksistä.

Löydöistä ei em. rakenteen tulkinnan kohdalla ole paljoakaan apua, sillä eriaikaisia löytöjä tuli koko kaivaussyvyydeltä ja sen puoleen löytöaineistoon sisältyy äärimmäisen niukasti mitään ajoittavaa. Keramiikkaa kyllä löydettiin runsaasti, mutta osa siitä on punasavikeramiikkaa, pääosa rautakauden tyyppistä. Jälkimmäisissä paloissa ei yhdessäkään ollut koristelua ja ainoa reunapalakin oli hyvin pieni, itse asiassa löytöryhmää luonnehtii parhaiten ilmaus ”hyvin kuluneita paloja”. Lisäksi rautakauden tyyppin keramiikka saattaa hyvinkin olla käytössä vielä keskiajan puolella, joten siinä mielessä piirteettömällä keramiikan paloilla ei ole ajoituskellista merkitystä.

Hieman yllättäen ainoat ajoitettavissa olevat löydöt ovatkin hevosenkenkänauloja – kaikki määritetyt ovat Jukka Luodon väitöskirjan mukaan tyyppiteltyinä 1200-luvun alkupuolelta. Niiden perusteella näyttäisi siis siltä, että alueella on ollut jotain aktiviteettia linnavuoren viimeisen käyttövaiheen aikana.

Myös koekuopista tehtiin löytöjä, runsaimmin samalle tasanteelle koeojan kaivetuista kuopasta 1. Luonteeltaan ne ovat melko samanlaisia koeojan löytöjen kanssa, joskin mielenkiintoisen poikkeuksen muodostavat kuopasta 4 löytyneet naarmupintaist keramiikan palat. Ne ovat muuta löytöaineistoa selkeästi vanhempia, luultavasti varhaiselta rautakaudelta.

FM Jouko Pukkila toimi opettajana Turun yliopiston arkeologian oppiaineen opetuskaivauksilla syksyllä 2006.

Uusi kirja kivikauden elämästä

Museovirasto on julkaissut kirjan kivikauden ajan ihmisen elämästä.

Peruskouluikäisille lapsille tarkoitettu kirja on helppotajuinen ja tiivis tietopaketti kaikenikäisille nykysuomalaisille. Kirja on kuvitettu suurilla ja värikkäillä piirroksilla, joissa on paljon mielenkiintoisia ja veikeitä yksityiskohtia. Kirjan tekstin on laatinut Museoviraston pääjohtaja, valtionarkeologi Paula Purhonen. Kuvitus on Museoviraston arkeologian osastolla työskentelevän piirtäjä Tiina Miettisen käsialaa.

Viimeisen jääkauden jälkeen, noin 10 000 vuotta sitten, elämä alkoi Suomessa uudelleen. Ilmasto lämpeni. Puut ja kasvit alkoivat kukoistaa. Metsät ja vedet kuhisivat elämää. Peuralaumat löysivät taas runsaasti ravintoa. Peurojen perässä tänne tulivat ihmiset.

Kirjassa kerrotaan miten kivikauden ihmiset elivät ja asuivat, metsästivät ja kalastivat, valmistivat ruokansa, aseensa, astiansa ja työkalunsa, ja miten he kävivät kauppaa. Oman lukunsa ovat

saaneet myös hautaaminen, uskomukset ja pyhät paikat.

Kirjassa on myös sanasto, joka kertoo esihistoriaa ja arkeologiaa tuntemattomalle lyhyesti mm. mitä on kivikausi, nuorakeramiikka, punamulta jne.

Paula Purhonen & Tiina Miettinen
ELÄMÄÄ KIVIKAUDEN SUOMESSA. Museovirasto 2006, 32 s., sid., ISBN 951-616-156-1, 18,00 € (alv:ton)

Museoviraston julkaisuja myydään Suomen kansallismuseon museokaupassa (Mannerheimintie 34) sekä viraston muissa museoissa, linnoissa ja toimipisteissä. Julkaisuja voi tilata myös postiennakolla.

Museoviraston julkaisuja myy myös virtuaalinen kirjakauppa Granum <http://granum.uta.fi/granum/>

Tiedot kaikista Museoviraston julkaisuista <http://www.nba.fi/fi/julkaisut>

Turun museot avoinna jouluaikaan

Syksyn suljettuina olleet museot avataan jälleen joulukuksi. Apteekkimuseo ja Qwenselin talo ovat avoinna ajalla 28.11.06.–14.1.07 ja Kuralan Kylämäki 7.–17.12.06.

Museoiden tunnelmallinen jouluojelma toteutetaan perinteitä noudattaen, mutta mukana on myös uutta tarjontaa.

Luostarinmäen käsityöläismuseo

Katetut joulupöydät 21.12.06–14.1.07.
Tapaninlaulajaiset 26.12.06. klo 15. Tapanit tulevat laulamaan Luostarinmäelle kerjuulaulun, jota käsityöläismuseon Merimiehen talon (talo 173) nuoret lauloivat 1800-luvulla. Yhteislauluina lauletaan kaikille tuttuja joululauluja.

Kuralan Kylämäki

Isoäidin aikainen joulu 7–17.12.06 ma-pe 9–14, la-su 12–18. Iso-Kohmon talossa tuoksuvat jouluruoat, joulusiivous on tehty ja parhaat tekstiilit on otettu esille. Joulukoristeita vielä valmistetaan ja kukkakojeja koristellaan.

Jouluverstas 9.–10.12.06 ja 16.–17.12.06 klo 12–18. Kylämäen Kokeiluverstaan joulumyyjäisistä löydät sekä käsitöitä että joulupöytäsi sopivia herkkuja.

Turun maakuntamuseon museot ovat suljettuina 6.12., 23.–25.12., 31.12 ja 1.1.

LEHTIPAJA

lehtipaja@uusikaupunki.fi

lehtiä, kuvia, juttuja Raija Herrala p. 040-737 4678

LOUHITTUA

Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys Louhi ry:n jäsenlehti 2/2006

Taide ja
kaukainen
menneisyys
— kuusi
kokemusta

Puheenjohtajalta

Edellisessä Louhittua-lehdessä pohdiskelin muinaisjäännösten merkitystä osana kulttuuriperintöämme – miten tärkeitä on se työ, jonka ansiosta muinaisjäännökset ovat edelleen nähtävissä ja ymmärrettävissä osana omaa menneisyyttämme. Kierreltyäni kaksi viikkoa Etelä-Italian maisemissa enemmän tai vähemmän muinaisjäännösten liepeillä totesin yhä konkreettisemmin informaation merkittävyyden.

Esihistoria näyttäytyy meillä esi-neellisesti, ja myös lähimenneisyys tuodaan esille museoissa esineiden avulla. Se ei kuitenkaan millään riitä, että esine vain on, ja sen vierellä lappu ”silitysrauta 1930-luvulta” tai ”kivi-työkalu paleoliittiselta ajalta”. Esineeseen liittyy aina tarina siitä, miksi se on, mitä sitä ennen on mahdollisesti ollut, mihin se on johtanut ja mitä se kertoo meille ihmisen historiasta ja

tavasta olla maailmassa. Tämä tarina on merkittävä myös siksi, että se liittyy menneen nykyisyyteen ja tulevaisuuteen ja avaa siten polkuja ihmisen ymmärrykseen omasta itsestään.

Ajatukseni ovat tällä hetkellä hyvin sekavia. Ydin on ehkä se, että omaa historiaa tulee arvostaa niin paljon, ettei pidä sitä itsestäänselvyytenä. Sitä täytyy tutkia eri näkökulmista ja tuoda esille ymmärrettävästi, selkeästi ja rehellisesti.

Louhi ry on viime vuosina järjestänyt kaksi esihistoriamatkailuun liittyvää laatukilpailua. Kilpailusta ollaan nyt toistaiseksi luopumassa, tuleville vuosille pyritään sen sijaan kehittämään auditointipalvelua. Se taas tarkoittaa sitä, että esihistoriamatkailun parissa työskentelevä voisi halutessaan saada konsultointiapua Louhi ry:ltä kehittämiseen omaa tuotetaan, olkoon se sitten toiminnallinen

esihistoriamatkailutuote tai jokin esine tai mahdollisesti näyttely. Näin esihistoriamatkailuyhdistys osaltaan auttaisi kehittämään yhä laadukkaampia matkailutuotteita – ja se on hyvin tärkeää.

Leena Viskari Louhi ry:n puheenjohtaja

P.S. Kohtasin kauniin lauseen Napolin kansallisen arkeologisen museon (Museo Archeologico Nazionale di Napoli) nuorisolle suunnatussa seinätekstissä.

Vapaasti suomennettuna se kuuluu näin: ”Eurooppalaisena ihmisenä tämä museo kertoo sinunkin historiaasi, eurooppalaisena museona tämä museo kuuluu siis hieman myös sinulle.”

Minäkin otin tuon lauseen omakseni.

Mitä taiteilija löytää kaukaisesta menneisyydestä?

Liisa Kanerva ja
arkkitehtuuria Roomasta

Bellinien värit viljasiiloissa

Taidemaalari ja arkkitehti Liisa Kanerva ammentaa Firenzestä arkkitehtuuria ja renessanssin värejä. Italiassa hänellä on myös kollegojen piiri, jota yhdistää sama tausta: maalaustaitteen koulutus ja kiinnostus arkkitehtuuriin. Näiden taiteiden liitto ulottuu aina Leonardo ja Rafaeloon, joka enkelien ohella kehitti tietokoneiden aikaan jatkuneen arkkitehtuuripiirustuksen.

—Osa maalari-arkkitehteista on ollut myös kirjallisesti hyvin tuottelaita, joten heidän ajatuksiinsa voi tutustua tarkemmin heidän kirjoistaan, kertoi Kanerva.

Renessanssin värien käyttöä Kanerva alkoi kokeilla oltuaan Italiassa pari vuotta. Hän yhdistää vanhaa värimaailmaa nykyhetkeen välillä aika yllättävästikin – vaikkapa goottilaisessa kauhakuormaajassa, eläinpäisissä ihmishahmoissa tai Bellinien väriskaalalla piirretyissä viljasiiloissa. Töitä on ollut esillä myös Firenzessä.

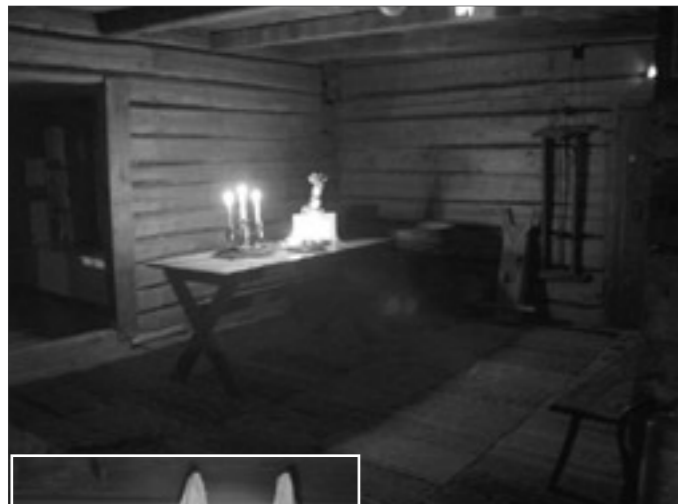
Liisa Kanerva esitteli eri tekijöiden eri tyyleillä tekemiä piirroksia samasta kohteesta Roomassa Villa Lanten läheltä. – Kuvissa näkyy piirtäjän valinta, se, mitä he eri aikakausina ovat pitäneet tärkeänä.

—On tärkeää, että taiteilija tuntee

Unohdettuja kohtaloita, ihmisten ikiaikaisia yhteisiä tunteita, mieltä kiehtovia värejä, tilaa asioille jotka eivät voisi tapahtua nyt.

Kuusi eri alojen taiteilijaa kertoi suhteestaan kaukaiseen menneisyyteen esihistoriamatkailuyhdistys Louhen ja Turun yliopiston museologian oppiaineen seminaarissa Turun kirjamesseilla. Taide käyttää historiaa ja esihistoriaa monin tavoin, esimerkkejä saatiin kidutettavasta pehmo-marttyyrasta Turun kirjaston kaivauslöytöjen innoittamiin karheisiin rytmieihin.

Taide ja kaukainen menneisyys -seminaarissa henkilökohtaisesta suhteestaan menneisyyteen ja sen käytöstä omissa töissään kertoivat kuvataiteilija-arkkitehti Liisa Kanerva, kirjailija Kari Levola, ohjaaja-käsikirjoittaja Joonas Tena, dramaturgi Seppo Parkkinen, kuvataiteilija Jaakko Karjula ja säveltäjä Pertti Jalava.

Mukavaa
joulunodotusta!

Kuvat Liedon
kotiseutumuseosta,
Nautelankoski-säätiö

Joona Tena

Kari Levola

Seppo
Parkkinen

oman alansa historian. Historiaton näköalakin voi olla joskus hyvä, mutta pitkän päälle tylsä, arveli Kanerva.

Rautakautta lapsille

—Uteliaisuus, nimesi kirjailija, Kirjailijaliiton puheenjohtaja Kari Levola syyn, joka hänet itsensä on useimmiten vienyt menneisyyden pariin. Kirjallisuudelle sukellus menneisyyteen on aina ollut muita taiteenaloja helpompi, ja toisaalta todella ikivanhat kirjallisuuden klassikot elävät yhä.

Levolan tuotantoon kuuluu mm. ala-asteen koululaisille kirjoitettu sarja pienoisromaaneja, joissa rautakaudella on tärkeä osa.

—Historia tuli mukaan sattumalta, kun muutin Raisioon keskelle arkeologisia kaivauksia. Sitä ennen olin kirjoittanut lähempänä olevasta menneisyydestä, ajasta ennen omaa syntymääni, Levola kertoi.

Tuo menneisyys oli mm. Porin Reposaaren historiaa ja Stalinin ajan Siperiaa, jota Levola oli työstänyt näyttämölle **Taisto Huuskosen** romaanista.

Muutto Ihalaan Siirin alueelle toi äidinkielen oppikirjaksi tarkoitettuun pienoisromaanisarjaan paikan nimeltä Vaskimäki. Se muistuttaa kovasti Konsan koulua Turun ja Raision välissä. Kun koulua 50-luvulla korjattiin, löytyi pihalta noin 50 haudan

kalmisto.

—Ajattelin, että sukulus menneeseen on 3-6-luokkalaisten jännittävä, sanoo Levola ja painottaa mielikuvituksen ja kiehtovuuden merkitystä lapsille.

Noin puolet ikäluokasta tutustui Levolan kirjoihin koulussaan. Mukana lähti myös tietoa opettajille.

Oli helpompi kirjoittaa rautakaudesta kuin Siperiasta, arvioi Levola.

—Kaukainen aika antaa aika väljän liikkumatilan, koska eksaktia tietoa ei ole. Se on haaste myös mielikuvitukselle.

Mitä jos olisin elänyt siihen aikaan?

—Elokuva on aina ryhmätyötä, jossa on monta ammattilaista. Elokuvan teossa joutuu miettimään, miksi joku haluaisi katsoa kaikista kilpailijoista juuri tämän elokuvan, totesi kivikausi-elokuva *Unna ja Nuukin* käsikirjoittaja Joona Tena alansa reuna-ehdoista.

Elokuvan tekijänä Tena tunnustautui jonkinlaiseksi käenpojaksi, jonka on toimittava tarinan, seikkailun ja kiinnostavuuden ehdoilla. Historiallista totuutta on pistettävä koko ajan syrjään.

Ilman kaupallisia paineitakin elokuva on visuaalisuudessaan omanlai-

sensa ilmiö.

—Elokuva on illuusio todellisuudesta. Sen tavoite ei ole kertoa totuutta vaan liikuttaa tunteita. Historiallista totuutta annostellaan mukaan sen verran, että se liikuttaa, tiivistä Tena esityksensä lopuksi.

—Elokuvaa ei voi verrata tutkimustietoon, mutta se voi luoda konkreettisen elämyksen ja synnyttää kysymyksen ”Mitä jos olisin elänyt siihen aikaan?”

Käenpoikia tai ei, Unnassa ja Nuukissa pyrittiin käyttämään todellista tietoa mahdollisimman paljon – aina puhuttua kieltä myöten. Se on eräänlainen tulkinta varhaiskansasuomesta, Tenan sanoin ”akateeminen arvaus”. Hän on tyytyväinen, että ajatus meni läpi.

Tenalle menneisyyden realistinen arki oli tärkeä asia.

—Lähtökohtani oli se, että eletään sen ajan ongelmia ja kerrotaan siltä tasolta, jolla ihmiset elivät. Kivikauden ihmiset olivat järkeviä toimijoita, eksperttejä elämään kivikauden maailmassa, eivät alkeellisia kömpelyksiä. On tärkeää, ettei menneen ajan ihmisiä katso alaspäin. Ei myöskään alhaalta ylöspäin, että olisimme me-

Pertti Jalava

nettäneet jotain, painotti Tena.

Menneisyyden kuvauksesta on elokuva-alalla kiistelty paljon. Epookki-elokuva, joka useimmiten on tarkoittanut vauhdikasta seikkailua kalliissa lavasteissa, on saanut monet tekijät hylkäämään historian kokonaan.

Tarinan tekemiselle historia tarjoaa kuitenkin hyvät puitteet.

—Historia tarjoaa hyviä tarinoita sekä elämän ja kuoleman kysymyksiä, joita tänä päivänä ei kohtaa. Historiassa ne ovat uskottavampia. Siksi tehdään paljon mm. sota-ajan elokuvia.

Historia saa palvella myös nykyajan peilinä, kun tämän päivän kokemus sijoitetaan menneeseen aikaan. Joku suhde nykyaikaan on joka tapauksessa aina oltava.

—Historian voima on siinä, että elementit ovat käyneet läpi ajan testin. Ne ovat voimakkaita, jos ne yhä kestävät ja puhuttelevat nykyihmistä.

Muistamisen merkitys

Dramaturgi ja näytelmäkirjailija Seppo Parkkinen on tuonut näyttämölle unohdettuja tarinoita. Tuoreessa näytelmässään *Maria Anderssonin muisti* hän pohtii myös muistamista ilmiönä.

—Haluaisin lähteä liikkeelle ajan salaisuudesta, joka koskettaa jokaisista, aloitti Parkkinen.

Ajan salaisuudella hän viittaa siihen, miten jokin yksityiskohta yllättäen voi laukaista muiston, tuoda lähemmäksi valaistumisen kokemuksen. Ajan voi siis nähdä kerroksellisena.

Parkkinen tunnusti myös kiinnostuksensa salaisuuksiin, kadonneen ajan jälkeisiin, joista ei puhuta, mutta jotka näkyvät esimerkiksi perheen elämässä.

Vaiettuihin salaisuuksiin hän on tarttunut mm. näytelmässään *Sodankieltäjä ja Tähtiä meren yllä*. Ensimmäinen mainittu kertoo jatkosodan aikana teloitettusta aseistakieltäytyjä **Arndt Pekurisesta**, jälkimäinen taas toisen maailmansodan aikana Himalajalle internoiduista suomalaisista merimiehistä.

Sodankieltäjän pohjana oli Pekurisen tyttären antama arkisto, ruskea piirustuskansion näköinen mappi lehtileikkeitä, pari valokuvaa ja henkilöilisyystodistus.

—Hän ei ollut poliittinen henkilö, mutta hänet murhattiin etulinjassa, kun hän ei suostunut tarttumaan aseeseen.

Himalajalle vangitut merimiehet eivät jättäneet Parkkista rauhaan,

kun hän oli törmännyt asiaan Siirtolaisuusinstituutin arkistossa. Tapaus oli Suomessa täysin tuntematon. Vuonna 1999 näytelmän valmistuessa kolmestakymmenestä Intiaan internoidusta oli vielä elossa kolme, ja yksi heistä ehti nähdä näytelmän.

Oman menneisyytensä tabuihin Parkkinen tarttui *Orenburgilaisessa satukirjassa*. Se on isoäidin rakkaustarina vuodelta 1918, ja liittyy tataarien historiaan Keski-Aasian aroilla. Siellä tabu olivat naiset, joilla oli suhde venäläisiin.

Neurologisen vamman saanut Maria Andersson puolestaan yrittää kirjoittaa uudelleen oman ja sukunsa tarinan mieleensä tunkeutuvista menneisyyden sirpaleista.

—Onko muistaminen yliarvostettu? Nostalgia voi olla sairaus, pohti Parkkinen.

Menneisyydessä kiinnostaa myös toteutuneen vastakertomus: muuta mahdollisuudet, jotka olisivat voineet toteutua.

Kosketuksen menneisyyden ihmisiin Parkkinen kertoi tavoittaneensa Altamiran museon 15.000 vanhojen kuvien ääressä. Luuhuilu sai aikaan vahvan kokemuksen:

—Kuvat loi luoliin kaltaisemme ihmisen, modernin airut!

Kivitä sinäkin marttyyriä

Turun piirustuskoulusta vuonna 2004 valmistunut Jaakko Karjula tutustui freskoon ja kaseiinitemperaaniin Aboa Vetus -museon muurit koristelleessa ryhmässä. Myöhemmin hän teki myös 8-9 metrisen seinämaalauksen. Se vaati perehtymistä kirkkojen seinämaalauksissa käytettyyn kuvastoon ja nykyisestä poikkeaviin mittasuhteisiin.

—Keskiaikatyö pitää sisäistä, että se tulee itsestään. Sommittelu ja epäsuhta.

Karjula kertoo, että lopulta alkoi nähdäkin kaiken pelkistettynä.

—Mitä vanhempi ja primitiivisempi, sen todempi, kuvaa hän ja vertaa keskiajan kuvaustapaa 1800-luvun yläväeseen ja kaunisteltuun tyyliin.

Uskonnollinen kuvasto on Karjulan mielestä tummuudessaan ja vakavuudessaan vaikuttavaa. Se, mitä

hän eniten haluaisi niistä tavoittaa, on tunnelma. Myös vanhojen kuvien tietty ruumiillisuus inspiroi.

Karjula käveli seminaariin kainalossaan kukkakauppiaiden käyttämästä oasis-sienestä suurpiirteisesti veistetty patsas, *Marttyyri*. Yleisö saa osallistua sen kiduttamiseen viskomalla nuolia.

—Ne ovat olennainen osa teosta. Ei se ole vain aggression purkamista, vaan "se juttu". Kuinka helppoa on ampua nuolia...

Ihmisiäntä, hiekkapaperia

Hannu Salakan runo ja Turun kirjastotalon kaivausten kaivausluettelot toimivat lyriikkana säveltäjä Pertti Jalavan teoksessa *Maa kantaa, ihmisen kaivaa*.

Sekakuorolle sävelletty teos kuultiin Tritoniuksen laulajien äänitteellä. Luetteloa menneisyyden turkulais-

ten jäljiltä löytyneistä arjen esineistä säestävät mm. koputukset ja hiekkapaperin hankaus.

Omana kokemuksenaan Jalava kertoi, että yhteenkuuluvuus sukupolvien kanssa kasvaa, mitä kauemmas mennään. Nykypolven suhteen ihminen on vaativampi.

Säveltäjän tavoitteena oli tavoittaa teoksessa kolme tunnetta: Kaiken kaatoavuus tuo kaihoisuutta. Mysteri ja salaperäisyys toimivat mielikuvituksen katalysaattorina. Lajimme yhtenäisyys on helpoimmin lähestyttävissä rahvaan arkielämän kautta.

—Siksi poimin **Aki Pihlmanin** lähettämästä löytöluettelosta tavalliseen arkielämään liittyviä esineitä, Jalava kertoi.

Hän toivoi myös kuulijan tavoittavan teoksen parissa löytämisen kokemuksen.

Raija Herrala

Jaakko Karjula ja Marttyyri

LAITILAN NÄSTIN KIVIKAUTISET LÖYDÖT ODOTTAVAT TUTKIJAANSA

Seitsemänä kesänä 1970- ja 1980-luvulla arkeologit ovat ahertaneet Laitilan Nästinristin laajalla kivikautisella asuinpaikalla, alueella, jossa

nyt ajetaan jokamiesrallia. Kaivaukset tuottivat tuhansia paloja kampakeraamiikkaa, kirveitä, talttoja ja siimanpainoja. Erikoisin löytö oli ns. kuvakivi, irtokivi, johon oli maalattu ristikuvio punamullalla. Se on ainoa laatuun Suomessa.

Kirjoittaja, Jukka Vehmas, katselee tienpintaa Nästinristin asuinpaikalla. Taustan metsikköä ei tutkittu, koska soranotto ei sitä uhannut.

Löydöt tehtiin meren saaristossa sijainneelta ranta-asuinpaikalta, kertoi Museoviraston yliintendentti **Mirja Miettinen** esitelmöidessään valtakunnallisten arkeologian päivien Laitilan tapahtumassa Arkeologikeskus Untamalassa syyskuussa.

Nästinristin kivikautinen asuinpaikka löytyi vuonna 1969, kun autoilija **Hannu Kuisma** ilmoitti havainnoistaan silloiselle Muinaistieteelliselle toimikunnalle. Laitilasta tunnettiin tuolloin vain Leinmäellä olevat kaksi asuinpaikkaa, joten uusi löytö toi seudun tietoihin merkittävän lisän, varsinkin kun Laitilan historian

ensimmäinen osa oli juuri ilmestynyt – **Ella Kivikosken** kirjoittama arkeologian osuus "vanheni" saman tien. Kivikautiset asuinpaikat löydetäänkin usein soranoton yhteydessä.

Mirja Miettinen kertoi, että Nästissä tutkittu alue oli noin 3700 m² ja että kulttuurikerroksen paksuus oli maksimissaan noin 60 cm. itse asuinpaikka oli paljon laajempi eikä sen rajoja pystytty tarkkaan määrittelemään. Asuinpaikalle tyypillisesti tutkitulta alueelta on löydetty kymmeniä kivettyjä pyöreitä liesiä. Asuinpaikasta todistavat myös ns. asuinpaikanteet, jotka olivat Nästin tutkimusten aikana vielä uusi ilmiö suomalaisessa arkeologiassa. Halkaisijaltaan 4 – 10 metrisiä painanteita löydettiin kaikkiaan 12.

Kivikauden nästiläiset myös hautasivat vainajansa asuinpaikalleen. Yhdeksästä haudasta on tehty havainnot. Muutamissa niistä oli poikkeuksellisen piirteinä haudalle tehty kiveys. Tavallinen ilmiö kivikauden haudoissa sen sijaan on ollut punamullan käyttö. Analysoitu luuaineisto kertoo, että hylkeenpyynti näytteli tärkeää osaa ihmisten elämässä. Paikalla on työskennellyt runsaasti iskoksista päätellen myös asiansa

osaava kiviseppä.

Asuinpaikka-alueen toisessa reunassa, maastossa ylempänä, on ollut kymmenkunta kiviröykkiötä, joita ulkonäkösä perusteella alun perin arveltiin pronssikauden haudoiksi. Kaiettaessa niistä ei ole kuitenkaan löytynyt mitään ajoitusta antavaa eikä röykkiöiden rakenteessakaan ollut mitään hiidenkiukaisiin viittaavaa.

Mirja Mieltisen käsityksen mukaan Nästinristin asuinpaikkaa on käytetty ympärivuotisesti useiden sukupolvien ajan tyyppillisen ja myöhäiskampakeramiikan aikana, aikavälil-

lä 4300-3000 eKr. Mikä on asuinpaikan suhde lähisaarissa olleisiin muihin asuinpaikkoihin tai vaikkapa tunnettuun Honkilahden Kolmhaaraan tai Mynämäen asuinpaikkoihin? Entä Nästistä löydettyihin Kiukaisten kulttuurin esineisiin? Mikä oli satojen hiekkakiviekkojen käyttötarkoitus? Monia kysymyksiä on avoinna, koska kaivauksissa saatua laajaa materiaalia ei kukaan ole vielä ottanut tarkasti analysoitavaksi.

Jukka Vehmas

Nästinristin asuinpaikka tutkittiin pohjaan, sitten paikalta otettiin soraa ja nyt paikalla toimii Krouvinnun moottorirata.

Louhi-info

Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys Louhi ry on toukokuussa 2000 perustettu yhdistys, jonka tarkoituksena on arkeologista kulttuuriperintöä vaalien edistää esihistoriamatkailua ensisijaisesti toimintalueellaan Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Louhi -yhdistys on avoin kaikille niille, jotka haluavat olla mukana kehittämässä esihistoriamatkailua.

Jäsenmaksut:

Henkilöjäsenet 14 euroa, opiskelijat 7 euroa, yhteisöt / yritykset 50 euroa. Louhi ry:n jäsenmaksu suoritetaan vuosittain Nordean tilille 126930-614808 ja maksun viestikenttään merkitään jäsenen nimi. Jos olet uusi jäsen, muista ottaa samalla myös yhteyttä jäsensihteeriiin!

Jäsensihteerit Maija Kärki, puh. 050-379 7471

Sähköposti: louhiry@louhiry.org

Ajankohtaiset yhdistyksen asiat löytyvät yhdistyksen nettisivuilta www.louhiry.org.

Jos yhteystietosi (postiosoite / sähköpostiosoite) ovat muuttuneet / muuttuvat, muistathan ilmoittaa siitä jäsensihteerille.

KOKOUSKUTSU

Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys Louhi ry:n sääntömääräinen syyskokous pidetään 14.12.2005 alkaen klo 18.00 Turussa, Pyhän Hengen kappelissa, osoitteessa Linnankatu 3 a B.

Kokouksessa käsitellään sääntömääräiset asiat.

Tervetuloa!

Hallitus

ESITYSLISTA

Aika 14.12.2005 klo 18.00
Paikka Pyhän Hengen kappeli,
Linnankatu 3 a B, Turku

Käsiteltävät asiat:

Kokouksen avaus
Kokousvirkaileijoiden valinta
—puheenjohtaja,
—sihteeri,
—kaksi pöytäkirjantarkastajaa,
—kaksi äänenlaskijaa
Kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus

Työjärjestyksen hyväksyminen
Toimintasuunnitelman sekä tulo- ja menoarvion hyväksyminen, liittymis- ja jäsenmaksujen vahvistaminen seuraavalle kalenterivuodelle

Hallituksen jäsenten valinta
—hallituksen puheenjohtaja
—muut jäsenet
Tilintarkastajien ja varatilintarkastajien valinta
Kokouksen päättäminen

Tilaisuutta jatketaan vapaa-muotoisissa merkeissä kivi-kauden joulujuhlana.

Harkko

Taidemuseo

Lähes viisikymmentä
Juha Joro
17.11.2006-21.1.2007

Kootut teokset
Paula Ollikainen,
Susana Nevado ja
Sari Koski-Vähälä
26.1.-25.3.2007

Arkeologinen osasto

Postitie maalla ja
merellä
9.6.2006-7.1.2007

Mustaa valkoisella
26.1.-25.3.2007

Kivikausi
13.4.2007 alkaen

Kuva: Postinkuljettajan virkamerkki 1718. Postimuseo.

Raision museo- ja kulttuurikeskus

Harkko
Nallinkatu 2
21200 Raisio
puh. 02-434 3381
www.raisio.fi/harkko
Pääsyliput 3e/1e
S-Etukortilla 1e (7.1.2007 asti)

Harkko avoinna:

1.9-31.5.	1.6.-31.8.
ma suljettu	ma suljettu
ti, to-pe 12-16	ti-pe 10-18
ke 12-19	la-su 12-17
la-su 12-15	

Museoviraston arkeologeilla vilkas kenttätöyökausi

Museoviraston arkeologien kenttätöyökausi 2006 oli edellistä vuotta vilkkaampi. Esihistoriallisia kohteita tutkittiin lähes 50 paikkakunnalla ja niihin saatiin Museoviraston budjettivarojen ulkopuolista rahoitusta maankäyttöhankkeiden toteuttajilta ja työllisyysvaroista lähes kaksi kertaa suurempi summa kuin edellisellä vuonna.

Myös historiallisen ajan kohteiden tutkimuksiin oli käytettävissä ulkopuolista rahoitusta selvästi viimevuotista enemmän, noin 600 000 euroa. Rakennushistorian osasto teki kenttätöitä 13 paikkakunnalla. Meriarkeologian yksikkö teki kenttätöitä viidellä vedenalaisella kohteella, inventoi vesirakennustöiden alueita Kotkassa ja Vaasassa sekä organisoisi kahdeksan vesialueen inventointia.

Muinajsjäännösten hoitoyksikkö teki maisemanhoitotöitä lähes 240 kohteessa. Kuivan kesän vuoksi osassa kohteista oli etenkin loppukesällä odotettua vähemmän töitä ja siksi maisemanhoito voitiin aloittaa ennakoitua useammalla uudellakin kohteella.

ESIHISTORIAA 50 KUNNASSA

Työllisyysvaroin tehtiin tutkimuksia Kesälahden Hiidenniemessä, Lapin Kivikylässä ja Kirkonkylässä sekä Kristiinankaupungin Susiluolassa. Myös tilaustutkimuksina tehtyjä inventointeja oli aikaisempaa enemmän. Museoviraston omin varoin inventoitiin seitsemässä kunnassa ja Laitilan Vainionmäellä järjestettiin yleisökaivaus. Arkeologian osaston koekaivausryhmät tutkivat 14 kohdetta yksityisten maankäyttöhankkeiden takia.

Kristiinankaupungin Susiluolassa päättyi TE-keskuksen, Kristiinankaupungin ja Karijoen kunnan rahoittama kolmivuotinen tutkimushanke.

Uusi kolmivuotinen tutkimushanke alkoi Kesälahden Hiidenniemessä. Siellä on löytöjen perusteella asuttu tai toimittu useana eri aikana, myöhäiskivikaudelta keskiselle rautakaudelle. Mielenkiintoinen esinelöytö, meripihkariipus paljastui Inkoon Kärrängin hautaröykkiön pohjalta. Riipukselle ei tunnetta vastineita Suomen löydöistä.

Kotkan Niskasuoilla tehtiin löytöjä hyvin runsaasti. Kivikautisen asumuspainanteen kaivauksessa talletettiin löytöjä noin 10 000 alanumeroa. Niistä suurin osa on savastian palasia.

Koekaivausryhmä teki Tervon Haukisenkankaalla yllättävän löydön, kun soran

otto oli paljastanut hiekkakuopan reunaan ppyntikuopan. Kuopan pohjalta löytyi hyväkuntoisia puita, jotka muodostivat selvän rakenteen. Puiden ajoitusta selvitetään luteritutkimuksen avulla.

KESKIAJAN HAUTAUSMAA

Museoviraston rakennushistorian osasto teki useilla paikkakunnilla historiallisen ajan muinajsjäännösten kaivaustutkimuksia ja inventointeja.

Rakennuskulttuuriyksikön kenttätöyöt olivat pääasiassa rakennushankkeisiin liittyviä koe- ja pelastuskaivauksia ja työmaiden arkeologisia valvontoja. Espoossa tutkittiin kaivauksin Suomenojalla sijaitsevaa Finnon kylätonttia, josta löytyi keskiaikainen hautausmaa.

Kaupunkiarkeologisia kaivauksia tehtiin Oulun virastotalon tontilla ja Porvoon Raatihuoneentorilla, jossa saatiin lisää tietoa torin rakennusvaiheista. Haminassa selvitettiin koekaivauksin puretun Helsingin bastionin rakenteiden säilyneisyyttä ja Kotkassa tutkittiin 1790-luvulla rakennetun Ruotsinsalmen merisairaalan paikkaa. Ypäjän keskiaikaiset kylätontit inventoitiin.

Restaurointiyksikön uusia kohteita olivat Loviisan bastioni Rosen sekä Kotkan käytöstä poistuneella öljysatama-alueella sijaitseva Fort Katariina, jossa kartoitettiin linnoituksen nykytila. Kotkan Kymminlinnassa jatkettiin arkeologisia tutkimuksia suunniteltaessa alueelle uutta käyttöä.

Suvorovin kanaviin kuuluvalla Kukonharjun kanavalla järjestettiin yleisökaivaus, joissa tutkittiin kahta rakennuksen pohjaa.

MERARKEOLOGIAA

Meriarkeologian yksikön neljä viikkoa kestäneissä kenttätöissä Nauvon keskiaikaisella haaksirikkoapaikalla keskityttiin sedimentin peitossa olleen hylän limisau-maisen rungon osan kaivamiseen ja tutkimiseen.

Hangan Tvärminnessä sijaitsevan, 1600-luvulta peräsiin olevan Joskärin hylän ope-tuskaivauksissa tuli esiin useita laivan arkielämää valottavia löytöjä. Porvoon Svartsån hylystä otettiin dendrokronologisia näytteitä kohteen ajoittamisen varmistamiseksi. Kohde ajoittuu 1400-luvulle.

Lisäksi kunnostettiin Helsingin edustan Kronprins Gustav Adolfin sukelluspuistoja sekä jatkettiin hylän valurautatykkien in-

situ konservointiprojektia. Sulkavalla dokumentoitiin Kukonharjun kanavan suun vedenalaisia hirsirakenteita.

Vesirakennustöistä aiheutuvia inventointeja tehtiin Kotkassa ja Vaasassa. Lisäksi meriarkeologian yksikkö oli organisoimassa kahdeksan vesialueen inventoinnin aloittamista viistokaikuluotaamalla.

Tarkastussukelluksia tehtiin 16 kohteella, joista 11 oli uusia löytöilmoituksia. Tunnettujen kohteiden tarkastussukellukset liittyivät niiden kunnan seurantaan. Esimerkiksi Saaristomerellä tarkastettiin neljä tunnettua kohdetta. St. Mikaelin hyllyltä nostettiin kohteen ympäristötietoja mittaava laite, joka palautettiin paikalleen tietojen purkamisen jälkeen. 1400-1500-lukujen vaihteeseen ajoittuva Vidskärin hylkyalue kuvattiin systemaattisesti robottikameralla. Egelskärin keskiaikainen kohde tarkastettiin kesän kenttätöiden suunnittelua varten. Gråharunalla tarkastettiin kohteen kunto.

KUIVA KESÄ HELPOTTI HOITOA

Muinajsjäännösten hoitoyksikkö teki maisemanhoitotöitä 237 kohteessa. Niistä 169 oli esihistorialliselta ajalta olevia muinajsjäännöksiä ja -alueita ja 68 historiallisen ajan kohteita. Kohteiden kirjo ulottuu yksittäisistä hautaröykkiöistä ja pienistä röykkiöryhmistä laaja-alaisiin muinajslinnoihin, historiallisen ajan linnoitteisiin sekä monenikäisiin ja -tyyppisiin muinajsjäännöksiä sisältäviin alueisiin. Noin neljännes kohteista on valtakunnallisesti merkittäviä muinajsjäännöksiä ja kulttuurihistoriallisia kohteita. Yksi niistä on Lapin Sammallahdenmäen pronssikautinen hautaröykkiöalue, joka on arkeologian maailmanperintökohde.

Kuivan kesän vuoksi osassa kohteista oli etenkin loppukesällä odotettua vähemmän töitä ja siksi esimerkiksi Uudellamaalla voitiin aloittaa maisemanhoito usealla uudella kohteella.

Tänä vuonna laiduneläimiä oli 19 muinajsjäännösalueella. Erityisesti lampaat söpöivät monen peruskunnostetun kohteen maisemanhoitajiksi, mutta niitä ei ole helposti saatavissa.

Läntisellä Uudellamaalla valmistui Karjaan Junkarsborgin varhaiskeskiaikaisen maavallilinnan maisemanhoito- ja varustamisprojekti. Valkeakosken Rapolan muinajsjäännösalueella jatkettiin maisemahakuiden jälkiraivausta.

Tuotatko arkeologisia uutuuksia? Missä yleisösi on?

NÄYTTELYITÄ SEMINAAREJA MARKKINOITA KIRJOJA PELEJÄ MUINAISRETKIÄ ELÄMYKSIÄ

Kerro se alan harrastajille. Apunasi *Arkeologia* NYT!

Ilmesty seuraavan kerran helmikuussa Tarkempia tietoja maksullisista ilmoituksista toimituskunnan jäseniltä ja toimituksesta, Raija Herrala 040-7374678, rihe@netti.fi

Muinajskoru

Menneisyyden henkeä meidän aikaamme ammennettuna

Kulta- ja hopeakorut

Valmistaja: Satu-Koru Ky

Myynti: Turun linnan ja Hämeen linnan museokaupat. Avoimna museoiden aukioloaikana.

MIEKKA - MENNEISYYS - MAISEMA

Huipputekijöiden taidonnäyte! Syksyn kauneimpia kirjoja ja mielenkiintoinen lukuelämys kaikille esihistoriasta ja kulttuurimaisemanhoidosta kiinnostuneille.

Laadukas lahja!

Kirjan myyntipaikkoja mm. Halikon kunnanvirasto Turun linnan museokauppa Turun Akateeminen kirjakauppa Kansallinen kirjakauppa Aboa Vetus

HALIKKO Kulttuuritoimi

MUSEOVIRASTO

Tilaa nyt Arkeologia NYT!

Arkeologia NYT! ilmestyy neljä numeroa vuodessa. Seuraamme monipuolisesti sitä, mitä arkeologiassa tapahtuu, ja etsimme lukijoillemme uutta mielenkiintoista luettavaa ainoisista asioista.

Voit tehdä tilauksen maksamalla tilaushinnan Arkeologian jaoston pankkitilille 435510-212481. Merkitse AINA VASTAANOTTAJAN NIMI JA OSOITE pankkisiirtolomakkeen tiedonanto-osaan tai tietokoneellia maksettaessa vastaavaan paikkaan.

Tilaa nyt vuosikerta 2007 hintaan 18 euroa – uusille tilaajille tämän vuoden viimeinen numero samaan hintaan. Turun maakuntamuseon ystävät ry:n jäsenhinta 15 euroa.

Tilaa myös lahjaksi hänelle, joka tykkää kaivella vanhoja! Arkeologia NYT!:in vuosikerta on erinomainen lahja tilanteeseen kuin tilanteeseen.

Seijan tilinumero Mottlagarens kontonummer	435510-212481	TILISIIRTO GIRERING	
Seija Mottlagare	Arkeologian jaosto	Arkeologia NYT! 2007	
Maksaja Betalar		Tilaaaja:	
		Postiosoite:	
Allekirjottus Underskrift		Vitanso Ref.nr	
Tilittä nro Fr konto nr		Eripäivä Fört dag	EUR